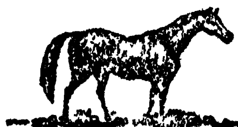
ઓખાંહરણ
નાટક

છાપી પ્રસિદ્ધ કરનાર

છગનલાલ ઉમેદચંદ

અમદાવાદમા
માણેકચોક નજીક કાગદીઓળમાં ખોડા
ઢોરના મકાનમાં અમદાવાદ વિક
ટોરિયા પ્રેસમા
છગનલાલ ઊમેદચંદે છાપ્યુ
સવત ૧૯૩૯ સને ૧૮૮૩
કીમત રૂ૦-૮-૦

ઓખાહરણ નાટક.

ઈશ્વર પ્રારથના

છપા

જગતપતિ જગનાથ, નીરંજન તુ જગદાતા;
જગજંતુ આધાર, જગતમાં તુ વિખ્યાતા. ૧
જગ પાળક જગદીશ, ઇશ તુ અવની કેરો.
કરે તાહરી સેવ, ટળે તસ શોક અનેરો; ૨
છે અકળ ગતી તાહરી, જયાં ત્યાં તુ વ્યાપી રહ્યો.
નહીં તુંજ સમકો અવનીવીષે, કાં કે સંઘળો દહ્યો ૩
ધરે તાહરૂ ધ્યાંન, માન પામે મોટા માં.
ધરે તાહરૂ ધ્યાંન, જ્ઞાન વાપે તસ ઘટમાં. ૪
ધરે તાહરૂ ધ્યાંન, દુઃખ દાવાનળ વામે.
ધરે તાહરૂ ધ્યાંન, રીધી સઘળી તે પામે. ૫
છે નીર્મળ ધ્યાન તે તાહારૂ. તે વીણ જગ ભુલો ભમે
તનમનથી તુજ સેવતાં, ભવસાગર ફેરો ટળે. ૬

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો

(સ્થળ એક જંગલ.)

બાણાસુર, તથામાહાદેવજી. અનેતેમનીસ્ત્રી પારવતી.

બાણસુર—લંગોટીવાળીને હાથમાં જપમાળા લેઇને, એ
કસ્થાનક ઉપર દ્રઢઆસન વાળીને તપસ્યાકરવા
બેઠો છે.

માહાદેવ—(બાણાસુરને જોઇને) પોતાની સ્ત્રીને પુછે છે,
આકોણ છે—અને આટલી બધી તપસ્યા શા માટે
કરેછે. જેથી એનું શરીર સુકાઇને લાકડા જેવું
થઇગયું છે.

પારવતી—એવાતો ઘણાએ પાખંડીફરે છે! માટે આપ
ણે શું.!

માહાદેવ—નાના આતો કોઇ આપણીજ ભક્તીનું સ્મર
ણકરે છે, માહારાજ નામનો જાપ કરે છે—એમ
કહી તેની પાસે જાય છે.

પારવતી—તમારા જેવો નફટ કોણ હશે! હું ના કહુંછું
તોપણ તમે ઉલટા તેની પાસે જાઓછો.?

માહાદેવ—ખરા અંતઃકરણથી મારૂં ધ્યાન કરે છે તેને
કોઇપણ વર્દાન આપવું જોઇએ માટે તમે કહોતો
એને કાંઇ વર્દાન આપું?

પારવતી—દાતારતો ભલા દેખાઓછો! પોતાને હાથે પો
તાનુંજ માંથું ફોડવું! એવી દાતારી તમારી પાસે

છે-શું ભુલી ગયા? પેલા બ્રહ્મણને જીવાડયો તો તેણેજ તમારૂં લીંગ ઉખેડીને, ત્યાંજ તેની સ્ત્રી ની સાથે ભોગ કરયો ! ને બધુ મંદીર નાપાક કીધુ ! વિગરે જેણે તમે વર્દાન આપ્યું તેણે કાંઇ સારૂ કીધું નથી ?

માહાદેવ-જે જેવું કરશે તેવું ભોગવશે-પણ માહારૂં સત્ય મારે છોડવું નહીં જોઈએ, જે મારૂં ધ્યાન કરે તેને મારે ફાયદો આપવો જોઇએ !!

પારવતી· ત્યારે જેવી તમારી મરજી:—

માહાદેવ=(બાણાસુરને) અલ્યા તું કોણ છે? અને શા માટે તપસ્યા કરે છે? તારે જોઇએ તે માગય?

બાણાસુર-હું બળીરાજાનો પુત્રછું ? મારૂં નામ બાણાસુર છે, અને આપની પ્રાર્થના કરવા માટે અહીંયાં આવી તપસ્યા કરૂ છું ? માટે મને સોણીતપુરનું રાજ્ય અને એક હજાર હાથ આપો?

પારવતી-(માહાદેવને) આપો આપો પણ અંતે તમને જ નડવાનો છે!!!

માહાદેવ-ગમેતેમ થાશ તોપણ માહારૂં વચન ખાલી જવાનું નથી !!

બાણાસુર-આપતો માહા ડાહ્યા પુરૂષછો, માટે સ્ત્રીના હુકમમાં રેહેશો નહી:—

માહાદેવ=એતો ગમેતેમ કહેશે-પણ જા હું તને માગ્યા પ્રમાણે આપુંછુ!! (માંથે હાથ મુકે છે.)

બાણાસુર માહાદેવ પાસેથી વર્દાન લેઇ સોણીત

પુરમાં જઈને ત્યાંનું રાજ્ય હસ્તક કરી કેટલાક બીજાનાં રાજ્ય જીતીને માહા બળવાન એક હજાર હાથવાળો થયો તેને કોઇ જીતી શકે નહી; તેથી બળનો ગર્વ કરીને નગરની બાહાર જાય છે,

પ્રવેશ ૨ જો.

(સ્થળ મારગ.)

બાણાસુર, નારદ; માહાદેવ અને પારવતી.

બાણાસુર-(નારદને જતા જોઇને) માહારાજ મને શીવજીએ વર્દાનતો આપ્યું પણ હજુ મારૂં ધાર્યું થયું નહી ?

નારદ-એતોછેતેછે, જેને તેને એમજ કરે છે, વરદાન આપવું તો તેનું કામબરાબર કરવું જોઇએ, વારૂ તારે શું બાકી રહ્યું છે ?

બાણાસુર-એક એવો યોદ્ધા જોઇએ કે જેની સાથે હું પોતે યુદ્ધ કરૂં, જેથી મારા બળની અજમાશ થાય!

નારદ-તને હજાર હાથ માહદેવે આપ્યાછે, માટે તેની સાથેજ સંગ્રામ કર, એટલે તારા બળની અજમાશ થશે ?

બાણાસુર-(નારદનું કહેવું સાંભળીને,) કૈલાશપર્વત ઉપર જઇ તેને બાથ ભીડાવીને, હલાવે છે, તેથી ધરતી કંપની પેઠે આખો પર્વત ડોલવા લાગ્યો ! અને જ્યાં ત્યાં કડાકા અને ભડાકા થવા લગ્યા, તેવારે:—

પાર્વતી-શીવશીવ આ શો ગજબ થયો, ક્યાં નાસુને ક્યાં જાઉ !

માહાદેવ-કાંઇબીહવાનુ કારણનથી, એતો પેલો બાણા સુર આવ્યો છે !

પાર્વતી—એક હજાર હાથ આપ્યા, શોણીતપુરનુ રાજ્ય આપ્યુ તોપણ હજી ત્રપ્ત થયો નથી, તે પાછો શું માગવા આવ્યો છે !

બાણાસુર-(માહાદેવજીને) અહો શીવજી માહારાજ મને બધુનો આપ્યું પણ એક માહાબળવાન, યેદ્ધા આપો, નહીંતો તમેજ મારી સાથે યુદ્ધ કરવા આવી જાઓ, નહીંતો એક બળીયો મને બતાવો ?

માહાદેવ-મે પ્રથમથીજ તારે માટે એક બળવાન યોદ્ધા તૈયાર કરેલો છે તે તારા હાથ પ્રથમ હતા તેવા કરશે !

બાણાસુર-એ વાતની મને કેમ ખાત્રી થાય?

માહાદેવ-લે આ એકધ્વજા તને આપુંછું તે તારા મેહેલ ઉપર રાખજે જ્યારે આ ધ્વજા ભાગીપડે ત્યારે તું જાણજે કે, તારો શત્રુ પેદા થયો

બાણાસુર-હાય હાય! મારા હજાર હાથ છેદાશે, આતે ખરૂં કે ખોટુ ! અરે! એ લગોટાના કેહેવાથી શુ થવાનું છે! એમ કહી સોણીતપુર નગરને વિષે પ્રવેશ કરે છે.

પ્રવેશ ૩ જો

(સ્થળ કૈલાશપર્વત)

માહાદેવ અને પારવતી.

માહાદેવ-(પારવતીને) હું વનમાં તપ કરવા માટે જાઉછુ?

પારવતી-(રૂદન કરીને) તમેતો જ્યાં ત્યાં ભટકતા ફરોછો ને હું એકલી ઘરમાં રહુછું તેથી મને ગમતું નથી માટે કાંઇ સંતાન પેદા કરે-કે જેનાથી હું ઘરમાં વાતચીત કરૂ, અને વળી મારો જન્મ પાણ પવિત્ર માનું !!

માહાદેવ-તારી મુરજીમાં આવે તો એક પુત્ર અને એક પુત્રી ઉત્પન કરજે-એમ કહી વનમાં જાય છે.

માહાદેવજીના ગયા પછી પારવતી નગ્નથઇ નાહાવા બેઠી તેવામાં વિચાર આવ્યો કે હું નગ્ન થઇ બેઠી છુ, અને અચાનક ઘરમાં કોઇ આવશે તો મારી એપ દેખશે, માટે ઘરને બારણે ચોકી કરનાર જોઇએ. એમ ધારો પોતાના અંગનો મેલ ઉતારી, એક પુત્ર તથા એક પુત્રીને ઉત્પન કીધાં. તેમાં પૂત્રનું રૂપ એવું તો વિચિત્ર બનાવ્યુ કે ચાર હાથ! મોટું પેટ! ગરદન નીચી! હાથ ટુકા અને શરીરે પુષ્ટ એવો બનાવ્યો!! તેનું નામ ગણપતી, તથા પુત્રીને માહા રૂપવાન બનાવી, પછી પુત્રને ઘરના બારણે બેસી મુકયો, ને પુત્રીને અંદરના ઓરડાને બારણે રાખી, પોતે નાહ્વા બેઠી

એવામાં આકાશ માર્ગેથી નારદને આવતા જોયા, નારદ બારણા આગળ આવીને જુવે છે તો ગણપતીને ચોકી બેઠેલા ગયા:-

નારદ-(પારવતીને) અરે પારવતીજી આ સમે જરા મને અંદર તારી પાસે આવવા દ, એમ બોલે છે પણ ગણપતીથી બીહીને [મનમાં] આ ચોકી જબર છે માટે નજીક જવાથી મારી પાડશે-વારૂ હું જ ખરો કે, માહાદેવ અને પારવતીને માંહોમાંહે લડાઇ કરાવું, એમ ધારી વનમાં માહાદેવ પાસે જઇને:-

---

પ્રવેશ ૪ થો.

(સ્થળ જંગલ)

[માહાદેવ અને નારદ.

નારદ-(માહાદેવ તપસ્યા કરે છે ત્યાં જંગલમાં જઇને) શંકર શંકર, હું તમારી પાસે એક ખબર કેહેવા આવ્યો છું?

માહાદેવ-(ધ્યાન મુકીને નીચુ ઉંચુ જુવે છે] નારદને જોઇને, અરે નારદ આ વખત આવી મારૂ ધ્યાન મુકાવ્યુ તે ઠીક કીધુ નહી?

નારદ-મેં કાંઇ મારા સ્વાર્થ માટે તમારૂ ધ્યાન મુકાવ્યું નથી, પણ તમારા પોતાનાજ કામ સારૂ હુ અહીં આવ્યો છુ?

માહાદેવ-એવું શું કામ છે તે કહો?
માહાદેવ-કાંઇ કહેવા જેવું નથી, તોપણ તારા ઘરની અનીતી જોઇ મારૂ દીલ ઘણુંજ દુખાય છે, માટે કહ્યાવિના રેહેવાતું નથી!
માહાદેવ-તારૂં બોલવું સાંભળી મને આશ્ચર્ય લાગે છે, માટે હવે જલદી કહે-મારા ઘરની એરાને શી અનિતિ તમે દીઠી છે?
નારદ-તમેતો ભસ્મ લગાડીને જ્યાં ત્યાં ભટકતા ફરોછો ને ઘરમાં તમારા વિના તમારી સ્ત્રીએ સતાન ઉપજાવ્યાં છે તેમાં એક પુત્ર ને એક પુત્રી હું નજરે જોઇને આવ્યો છુ?
માહાદેવ-(મનમાં) નારદનું કેહેવું જુઠુ તો હોયજ નહીં એમ ધારીને શીઘ્ર પોતાના કૈલાશપર્વત ઉપર ગયા ઘરમાં પેસવા જાય છે, તેવામાં ગણપતી બારણા આગળ હાથમાં આયુદ્ધ લઇને ઉભો છે તેણે માહાદેવને રોકયા! ત્યારે માહાદેવ કહે તું કોણ છે?
ગણપતી-હું તારાજેવા લગોટાને જવાબ દેતો નથી! હમણાં વેગળો જા નહીતો માથું કાપી નાંખીશ!
માહાદેવ-અહ્યા વિચિત્ર રૂપવાળા તું મને નથી જાણતો વેગળો ખસ નહીતો હમણાં બાળીને ભસ્મ કરીનાંખીશ?!
ગણપતી-ગુસ્સે થઇને માહાદેવને મારવા જાય છે!
માહાદેવ-ખચિત્ત નારદે કહ્યું તેમજ છે! રાંડ ઘરમાં કુકર્મ કરે છે-તેથી બારણે ચોકી મુકી છે, માટે પે

હેલાંતો ચોકીના કરનારનેજ બરાબર કરૂં! એમં ધારીને ગણપતીનું માંથું ઉડાવી દીધુ, પછી ઘર માં જ્યાં પારવતી નાહાવા બેડી છે ત્યાં ગયા

પારવતી-તમારા જેવો નફટ! અને નીર્લજ! તે કોણ હશે? જે એકદમ વગર વિચારે અહીંયાં આવીને ઉભા રેહેતાં કાંઇ પણ શરમ આવતી નથી!

માહાદેવ=બેશરમ અને નિર્લજ તો તું પોતેજ છે! કે માહારા વિના પુત્ર અને પુત્રી નીપજાવવી! આઠ લા દિવશ હું તને સતી જાણતો હતો પણ આજે તારૂં કુકર્મ મેં ખરેખરૂં જોયુ!!!

પારવતી-પેલી ભીલડીના મોહમાં પડીને, ભુલી ગયા કે શું? પોતેજ કહી ગયા હેતા કે એક પુત્ર અને એક પુત્રી નીપજાવજે તે મુજબ મેં નીપજાવીને પૂત્રને બારણે ચોકી કરવા મુકયો છે; ને પુત્રીને માંહેલા ભાગમાં રાખી છે:-

માહાદેવ-હાય હાય માહા ભુંડુ થયું હવે કેમ કરૂં!!!

પારવતી-શું ભુંડુ થયું? હશે કાંઇ પારકી સ્ત્રીનીતો એ બ નથી જોઇ?

માહાદેવ=નાના એ સારૂતો નહી; પણ મેં તો તારા ત્રને મારી નાખ્યો, ને તે દખી પુત્રી નાશી ગઇ!

પારવતી=રોવા ને કુટવા માંડે છે ને અત્યંત વિલાપ કરે છે.

લક્ષીતછંદ.

અરર હાયરે, હવે હું શુ કરૂં,
પુત્ર વિયોગથી, દેહને તજું;

દરદ માહારૂં, કયાં જઇ કહું;
હવે હું એકલી, દુ!ખડું સહું. ૧
મરણ માહારૂં, આજ આવીયું;
તન વિયોગથી, ભાન તે ગયું;
અરર કંથરે, દુઃખ આવડું;
તમે મુને દીધું, આગથી બળું. ૨
ખબર નોતીરે, પેહેલથી મુને;
દુખાણુ તો હવે, દઢ કર્મને;
વચન મુજને, આપીને ગયા;
દુખીત તો કરી, વેગળા રહ્યા. ૩
તન અતિબળે, સંતાન તેવિન';
નીરખુ કયાહરે, પુત્ર માહારા;
ઉદરના વેદન, કયાં જઇ કહું;
અરર પુત્રને, કયાં જઇ મળુ. ૪
અરર શંકરા, આતે શું કરૂં
હૃદય બેદાને, પાંજરૂં કર્યું;
જન્મ માહરો, અફળ તેં કર્યો;
પુત્ર માહરો, તુમે પરહરયો, ૫
રીપુ તમે થયા, માહર સહી;
ન જોઉ મુખડું, તાહરૂં અહીં;
તન વિયોગથી, અગનમાં બળું;
પુત્રની કને, જાઇને મળું. ૬
અરર શંકરા, નફટ તું થયો;
વિચાર કે વિવેક, તે ન કો લહ્યો;

કહ્યું કો દુષ્ટનું, માની આવીયે;
વિશ્વાસ માહરો, ન મન લાવીયો.
સહુસ કામથી. પુત્ર મારીયો;
શંકરો થઇ, દયા ન લાવીયો.

અરે શીવ તારા જેવો નિર્દય તે કોણ હશે! જે ણે પોતાના પુત્રનો વધ કરતાં વિચાર ન કીધો તે બીજાના પ્રાણ લેતાં કેમ ડરે, અરે તું દેવ થઇને આવી રીતે જીવોના વધ કરે તો તારા જે શીષ્ય તે પણ એવા પાપ કરતાં શીખે તેમાં શી નવાઇ; પોતાના પુત્રને મારે તે પરને કેમ જીવાડે! ઇત્યાદિક પારવતીનાં વચનો સાંભળીને:-

માહાદેવ-(કાલાવાલા કરીને) તુ હવે રૂદન કરવુ મુકી દે! હું તારા પુત્રને સજીવન કરૂછું !! એમ કહીને માહાદેવે એક હસ્તીનું માથુ કાપી મંગાવીને ગણપતીના ધડ ઉપર ચોંઢી દીધું. પછી ગણપતીનું વીચીત્ર રૂપ થયુ, પેટ ઉચુ, ને મસ્તક હાથીનું! શરીર મનુષ્યનું! અને ચાર હાથ એવુરવ રૂપ બનાવ્યુ, તે જોઇને:—

પારવતી,-અરે શીવ આવું વિચીત્ર રૂપ જોઇને, લોકો માહારી મશ્કરી કરશે !!

માહાદેવ-આ શ્રષ્ટીમાં રૂપ કરતાં ગુણ વધે છે, માટે તારા પુત્રમાં હું એવો ગુણ મુકુ છુ કે, હરેક મંગળીક કામમાં પેહેલીજ તેની પુજા થશે! અને વળી સર્વ કામમાં, પ્રથમ તેનુંજ સ્મર્ણ લોકો . કરશે,

માહાદેવના એવા વચનો સાંભળીને પાર્વતી શાંતથઇ. પછી પોતાની પુત્રીને બોલવવા લાગી.

પાર્વતી-ઓખાં એ ઓખાં એમ ત્રણવાર સાદ કરીને બોલાવે છે.

ઓખાં-(પાર્વતીનો સાદ સાંભળીને) માતાજી હું આવી

પાર્વતી-રાંડ તુ ક્યારની ક્યાં ગઇ હતી, ખરેખરૂ કહે ?

ઓખાં-માહાદેવજીએ મારા ભાઇનું માંથુ કાપી નાંખ્યું તે જોઇને બીહીતી થકી હું નાશી ગઇ !

પારવતી=મુરખ પુત્રી તે મને ખબર પણ કહી નહીં ને એકદમ નાશી ગઇ, માટે હું તને શ્રાપ દઉછું કે તારો જન્મ દાનવના કુળમાં થશે !!! અને તું માહા રોગીષ્ટ થઇશ.

ઓખાં=હે માતુશ્રી મુજ ગરીબ પુત્રી ઉપર આટલો બધો કોપ કરવો વ્યાજબી નથી; માટે ક્ષમા કરો.

પારવતી=મારૂ વચન કદી પણ મિથ્યા થવાનું નથી, તો પણ જા એટલું કેહુછુ કે તુ દાનવના કુળમાં અવતરીશ. પણ કોઇ ઉતમ પુરૂષ તને લઇ જશે ત્યાં તુ સુખી થઇશ !!

પ્રવેશ ૫ મો.

(સ્થળ શોણીતપુર નગર.)

બાણાસુર, ચંડાળાણી;

બાણાસુર=પ્રાતઃકાળમાં ઉઠીને મુખશુધ્ધી કરવા માટે પો

તાના મેહેલના ગોખ ઉપર બેઠા છે; તેને જોઇને ચંડાળણી=રાજાના મેહેલ આગળ વાશીદુ વાળેછે તેણી બાણાસુરને જોઇને આડું મોં કરી ઉભી રહી !

બાણાસુર=અલીચંડાળણી તેં મારા સામી પુઠ કેમ કીધી જે હોય તે ખરેખરૂ કહે, નહીં તો હમણાં જ તારૂં મસ્તક છેદાવીશ !!!

ચંડાળણી=માહારાજ મારોકે જીવાડો હું તો ખરેખરૂ કહું છુ કે અપુત્રીયાને ગતી નથી, માટે તમે અપુત્રીઆ છો, તેથી તમારૂ મો જોવાથી પાપ લાગે ?!

બાણાસુર—ચંડાળણીનું કહેવું ખરૂ માનીને મનમાંવીચાર કરે છે, કે હવે હરેક ઉપાય કરીને, સંતાન નીપજાવવું જોઇએ, એમ ધારી માહાદેવજી પાસે સંતાન માગવા જાય છે:–

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

(સ્થળ કૈલાશ પર્વત.)

માહાદેવજી, પારવતી, અને બાણાસુર.

બાણાસુર=(માહાદેવજીને) હાથ જોડીને માહારાજ તમે બધુ તો આપ્યું પણ પુત્ર વીના મારો સઘળો જન્મ નિર્થક છે. માટે એક પુત્ર આપો નહી તો હુ અહીંયાજ માહારી દેહનો ત્યાગ કરીશ !

માહાદેવ=ગમે તેમ થાય, પણ તારા નશીબમાં પુત્ર નથી માટે તું જે બીજુ માગે તે આપુ પણ પુત્રતો મળવાનો નથી!

બાણાસુર—માહારાજ મેં એવું શું પાપ કર્યું છે કેમને પુત્ર નહીં મળે ?

માહાદેવ=પેહલા જન્મમાતે પુત્રને સતાવેલો છે, તેમજ પારકા સંતાન દેખાને ખેદ થતો, માટે હાલ તને પુત્રની પ્રાપ્તી થવાની નથી. અને હજુ સાત ભવ તું વાંઝીયા રહીશ !!!

બાણાસુર=(માહાદેવનુ વચન સાંભળીને.) છાતી અને માથુ કુટવા માંડે છે. તે દેખી પારવતીને દયા આવી ત્યારે:-

પારવતી—અરે બાણાસુર તું રૂદન કરીશ નહી-તારા નસીબમાં પુત્ર તો છેજ નહી, તોપણ તારી ઇચ્છા હોય તો, તને એક પુત્રી આપું.

બાણાસુર— વારૂ પુત્રી આપો, કે જેથી માહારૂં વાંઝીયા મેહેણું તો ભાગશે.

પારવતી પાસેથી પુત્રી થયાનુ વરદાન લઇને બાણાસુર પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કરે છે.

પ્રવેશ ૭ મો.

(સ્થળ સોણીતપુર નગર)

બાણાસુર, અને તેની સ્ત્રી બાણુપતી, ઓખાં

ચીત્રગ્રેહા, કોભાંડ મધાન, ગુરૂજી, વિગરે.

બાણાસુર પારવતીનું વર્દાન લઇને પોતાના નગરમાં આવ્યો તેજ દિવશથી તેની સ્ત્રી બાણમતીને ગર્ભ રહ્યા.

બાણમતી—(બાણાસુરને) સ્વામીજી મારા ઉદરને વિષે ગર્ભ રહ્યા છે, માટે હવે તમે જરા પણ ચીંતા કરશો નહીં! નવ માસ પુરા થએથી આપણને પુત્ર પેદા થશે!

બાણાસુર— પુત્ર થવાની વાત કોરે મુકવી.—પણ મને પારવતીએ પુત્રી આપી છે તેથી પુત્રીતો થશે.

બાણમતી— વારૂ પુત્રી થશે તોપણ આપણું વાંઝીયા મેહેણું ભાગશે!!

નવ માસ પુરા થયા પછી બાણમતીએ પુત્ર પ્રસવી, તેની વધામણી સાંભળી બાણાસુર:=

બાણાસુર- (શેવકોને) અરે! કોઇ હાજર છેકે.

શેવક- હાજર જીનાબ હાજર આપકા કયા હુકમહે.

બાણાસુર=રાણીને પુત્રી પ્રસવીહે, ઉસ્કી જન્મોત્રી કરણેકે બાસ્તે ગુરૂજીકુ બુલાવો.

શેવક—જાતાહું સાહેબ. (જાય છે)

શેવક ગુરૂજીને તેડીને આવ છે.

ગુરૂજી=(બાણાસુરને) અહો રાજન આજે મને શા માટે બોલાવ્યો છે.

બાણાસુર- આજે આપણા ઘરમાં પુત્રી પ્રસવી છે તેની જન્મોત્રી કરવી છે.

ગુરૂજી- (ટીપણું જોઇને) પુત્રીતો ભાગ્યશાળી છે, પણું તમારૂં તો નખોદ જવાનું છે.

બાણાસુર- અલ્યા ભટા જરા સંભાળીને બોલ ! મારૂં નખોદ કોણ કાહાડનાર છે.

ગુરૂજી- રાજન, મારૂં કહેવું કદી પણ અન્યથા થવાનું નથી, મે તો જેવું નીમીત આવ્યું તેવુંજ કહ્યું છે. !!?

બાણાસુર—ત્યારે તમે કહો કે, કોનાથી મારો નાશ થશે?

ગુરૂજી=તમારી પુત્રીનો જે સ્વામી થશે તેનાથી તમારા શહસ્ત્ર હાથ છેદાશે! અને તમારો અહંકાર પણ તેજ ઉતારશે!

ગુરૂજી બોલે છે તેટલામાં આકાશથી પણ વાણી થઇ કે, હે બાણાસુર તારી પુત્રીનો જે ભરતાર થશે તેજ તારો ભાર ઉતારશે! ને તેનાથી તારો હંકાર ઉતરશે!

બાણાસુર- (મનમાં) દેવોનું કહેવું કદી ખોટું હોય નહી, માટે હવે પુત્રીને કુંવારી રાખવાનો ઉપાય કરૂ !!!

ગુરૂજીને વિદાય કરી પુત્રીનું નામ ઓખા પાપાડીને પોતે અપસોસ થઇને પ્રધાનને બોલાવેછે

પ્રધાન- માહારાજ! આજે આટલા બધા ઉદાશ કેમ થયા છો? આજતો હરખનો દિવશ છે-તથાપી હરખને સાટે શોક કેમ કરોછો?

બાણાસુર- આજે મેં ગુરૂજીને પુત્રીના જન્મઅક્ષર ક

રવાને બોલાવ્યા હતા. તેણે ટીપણું જોઇને કહ્યું કે, પુત્રીનો જે ભરથાર થશે તે તારા હજાર હાથ કાપી નાંખશે; અને આકાશથી દેવોએ પણ તેમ જ કહ્યુ-માટે હવે કેમ કરવું હરેક રીતે મારો બચાવ કરવાનો ઉપાય કરવો જોઇએ. હમણાં હું ઘણો ઉદાશ થઇ ગયો છું !!!

પ્રધાન- તમે ચીંતા છોડી દ્યો હુ તેનો ઉપાય કરૂં છુ?

બાણાસુર- દેવનું વચન મિથ્યા કેમ થશે, તે વિષે મને ઘણીજ ચીંતા રહે છે?

પ્રધાન- હે રાજન ચીંતા કરવાથી કાંઇ વળવાનું નથી ચીંતાથી ઉલટું દુઃખ વધે છે; માટે કાંઇ ઉદ્યમ કરવો જોઇએ-મારા મનમાં એક વિચાર ઉત્પન્ન થયો છે તે પ્રમાણે કરવાથી તમારો બચાવ થશે!

બાણાસુર-એવો શો ઉપાય તેં સોધી કાહાડયો છે તે મને કહે?

પ્રધાન-મારી પુત્રી ચીત્રલેહા છે, તેના માહાત્મની તો આપને પ્રથમથી ખબર છે, તેની પાસે આકાશ ઉડવા વિગેરેની ઘણીજ વિદ્યા છે! તેને અને તમારી પુત્રી ઓખાને, આપણા નગરની બાહાર વનમાં એક મેહેલ બનાવી તેની આશપાશ ચોકી મુકી તેમાં બન્નેને રાખો, પછી તે કુંવારી રહેશે! જ્યારે આપણે પરણાવશું ત્યારે તેને ભરથાર મળશે! પણ આપણે તેઓને કુંવારીજ પેહેરામાં રાખીશુ! તો પછી આપણો શત્ર કોણ થનાર છે!

બાણાસુર- એ યુક્તી મને પણ બહુ સારી લાગે છે ! માટે તમે નગરની બાહાર મેહેલ બનાવો, અને તેને ફક્ત એકજ દરવાજો રખાવજો.

પ્રધાન- બહુ સારૂ એમ કહી જાય છે:-

પ્રધાને દરબારમાં જઇને કડીયા સુતાર વિગરે કારીગરો બોલાવી મેહેલ તૈયાર કરાવ્યો, પછી બાણાસુર પાસે આવીને તેની હકીકત કહી, મેહેલમાં ઓખા અને ચીત્રરેહા બંનેને મુકીને આશપાશ હજારો સેવકો હથીયારબંધ ચોકી રાખ્યા. તેઓ રાત અને દિવશ ઘણીજ ચોકશીથી પેહેરો ભરવા લાગ્યા, જેથી કરી કોઇ ચકલી કે પોપટ વિગરે પક્ષી પણ મેહેલમાં જવા પામે નહી-એમ કેટલાંક વર્ષ વિત્યા પછી ઓખાં અગીયાર વર્ષની થઇ, તેવારે ચીત્રલેહાને કેહેવા લાગી.

પ્રવેશ ૮ મો

(સ્થળ ઓખાંનો મેહેલ)

ઓખાં, અને ચીત્રલેહા

ઓખાં=અહો! સખી ચીત્રલેહા! હવે મારી ઉમર લાયક થઇ-અને મારો પીતા લગ્ન કરવાનીતો કાંઇ પણ વાત કરતાજ નથી! માટે તું તેમને સમજાવીને કહે? જે તમારી પુત્રી વર વરવાને યોગ્ય થઇ છેમાટે-યોગ્ય વરની ખોળ કરીને તેને પરણાવો?

ચીત્રલેહા—તારો પીતા તને કદીપણ પરણાવનાર નથી!
આખાં=બાઇ એટલોબધો મારો શો અપરાધ છે!
ચીત્રલેહા= તારો જન્મ થતીવખત દેવતાઓએ આકાશ
થી એવી વાણી કરી હતી કે, જે આખાંનો પતી
થશે, તેજ બાણાસુરના હજાર હાથનો નાશ કરશે!
માટે તને કુવારી રાખવાને અહીંયાં મને પણ જો
ડે રાખી એકાંતમાં મુકી છે!
આખાં=અહો! શખી ચીંત્રલેહા-મારા પીતાનો એવો
વિચાર થયો છે, ત્યારે હવે મારે કોનું શર્ણ કર
વું-હવેતો મારે તારોજ આધાર છે!!!
ચીત્રલેહા=બાઇ તું ધીરજ રાખ્ય, તે વિશે હું વિચાર
માંજ છું!
આખાં—મારાથી હવે રેહેવાય તેમ નથી-માટે તું કોઇ
પણ યોગ્ય વરને આંહીં લઇ આવ્ય?
ચીત્રલેહા— આપણે મોટાના છોરૂ થઇને એ કામ કરવું
યુક્ત નથી, તથાપી હમણાં ધીરજ રાખ્ય.
આખાં—તું કેહે છે તે ખરૂં છે. પણ મારાથી હવે રે
હેવાતું નથી! માટે કાંઇ ઉપાય જલદી કર?
ચીત્રલેહા=મારી પ્યારી સખી! તું આવડી ઉતાવળી
કેમ થાય છે, તારા કરતાં મારી ઉમર કાંઇક જા
સતી છે, તથાપી હું કુંવારી કેમ રહી શકું છું!
આખાં=પ્યારી ચીત્રલેહા! તું પોતાનો ડાહપણ ... છે.
પણ તારા મનમાં કેમ થાય છે તે તું વિચારજો
આઓને યોવનમાં કામાગ્નીના તાપની વખતે શીતળ

રૂપી જળ તો પતીજ છે, માટે તો તેના મારૂં અં
ગ બળી રહ્યું છે!

ચીત્રરેહા=બાઇ તું વધારે કામાતુર થઇને મને સતાવીશ
તો પછી માહારાથી અહીંયાં રહી શકાશે નહી,
મારો પુરો વિશ્વાસ જાણી તારા પીતાએ મને અ
હીંયાં તારી પાસે રાખી છે, માટે મારાથી અકાર્ય
કરવા દેવાશે નહી તથાપી જો તુ ધીરત રાખીશ તો
હું સર્વ કામ કરીશ!!

ઓખાં=અરે! મારો બાપ કેવો નિર્દય છે-અરે! મને આ
વી રીતે બંધીખાનામાં નાંખી, એટલુંજ નહી પ
ણ ભાગ્યહીણ કીધી-અરે! આ દુઃખ વેઠવા કર
તાં હે સખી મને મૃત્યુ ભલું છે એમ કહી જ
મીનપર પડે છેઃ-

ચીત્રલેહા- બાઇ તુ આટલી બધી અકળાઇને પોતાના
પ્રાણ તજવા શા માટે ચાહ્ય છે-જો તારે વરની ઇ
ચ્છા જલદી હોય તો હું તને આકાશે ચાલવાની
વિદ્યા આપુંછું, તે વડે તુ શીવની પાસે જઇને
વર માગી આવ્ય!!

ઓખાં ચીત્રરેહાંની આજ્ઞા લઇને તેની આપે
લી વિદ્યાના પ્રભાગથી માહાદેવજી પાસે વર માગ
વાને કૈલાશ પર્વત ઉપર ગઇ. ત્યાંથી પારવતીએ વ
રદાન આપ્યું એકનો એક વર તને ત્રણવાર પરણ
શે, ને એવા રીતે કે એકવાર સ્વપ્નામાં એકવાર
ગુપ્ત, અને એકવાર ખુલ્લી રીતે પરણશે, એવું વ

ફાન લઇને ઓખાં પાછી માળીયામાં ચીત્રલેહાં પાસે આવી સર્વ હકીકત ચીત્રલેહાને કહી:-

---

પ્રવેશ ૯ મો.

(સ્થળ ઓખાનો મેહેલ)
ચીત્રલેહા અને ઓખાં.

ઓખાં- આજે દ્વાદશીનો દીન છે, માટે ઉમીયાના કહ્યા મુજબ આજ મારો સ્વામી સ્વપ્નામાં આવીને મને પરણશે:-

ચીત્રલેહા સંધ્યાકાળ થયો છે માટે હવે તું નિંદ્રાવશ થા

ઓખાં- પલંગ પાથરે છે અને શણગાર સજી સજ્યા ઉપર બેસે છે, થોડીવાર પછી નીંદ્રાવશ થાય છે:-

સ્વપ્નામાં પ્રદ્યુમન રાજાનો કુંવર અનીરૂદ્ધ આવી ઓખાને પરણે છે! ઓખાં ભરનીંદ્રામાં હુલ્લાસથી એકાંત થઇને તેની સાથે પરણીને હાસ્યવિનોદ કરે છે, તેવામાં ચીત્રલેહા જાગી ઉઠી, મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે ઓખાં વર પામવાની આતુરતાએ, ઘેલી થઇ જસે એમ ધારીને:-

ચીત્રલેહા=(ઓખાના પલંગ પાસે જઇને) બાઈ તું આ શી આળપંપાળ કરે છે, તારે જે જોઇએ તે માગ્ય હું તારા મનોરથ પુર્ણ કરીશ.

ઓખાં=[જાગીને આમ તેમ જુવે છે તો સ્વપ્નામાં દીઠેલો ભરથાર; દેખાતો નથી ત્યારે ઘણોજ કેમ.

કરીને) ચીત્રલેહાને અરે! પાપણી-તેમને શા માટે જગાડી, અરે! તેં મને પુરી નીરાશ કરી-મારા સ્વપ્નાનો સ્વામી ક્યાં ગયો, અરે હવે હું, શુ કરૂં!!! અરે! હવે તે મને ક્યાંથી મળસે! ચીત્રલેહા તેં મારા રંગમાં ભંગ કરયો, માટે મારો ભરથાર મેળ નહીતો હું મારો પ્રાણ કાહાડી નાંખીશ!!!

ચીત્રલેહા— બાઈ તુ છેક ઘેલાપણું કરે છે તેતો સારૂ નહી, સ્વપ્ન માં દીઠેલી વસ્તુ તે ક્યાંથી ખરી હોય, તેમ છતાં તેં સ્વપ્નામાં કેવો અને કેનો રાજકુમાર વરયો છે તે મને કહેતો હું તેની તજવીજ કરી તને મેળવું!!

ઓખા— અરે! હું એના રૂપની અને ગુણની શી તારીફ કરૂં! જ્યારે હું તેને સંપુર્ણ નીરખવા લાગી તેવામાં તેં પાપણીએ મને જગાડી, અરે હાય હાય એ મારો હૈયાનો હાર ક્યાં ગયો.-એમ કહી રડવા લાગે છે!!!

લલીત છંદ.

દરદ જાણજો નાથ માહરૂં,
તુજ વિના પિયુ વ્યાકુળી ફરૂં;
મરણ માહરૂં નાથ આવિયું;
તુજ વિયોગથી ભાનતો ગયું. ૧
અરર શ્યામ હો પ્રાણ જાય છે,
તપત કામથી દહ થાય છે;

તરૂણી તું થકી વેગળી પડી;
અમિત શોકના સીંધુમાં અડી. ૩
અહહ. કાંતરે દુઃખ આવડું;
કરમ યોગથી આવી સાંપડ્યું,
ખબર નોતિરે પેહલથી મુને;
કુષાણ તો હવે દઉ કોને.
પુરણ પ્રેમતો દાખવી ગયા,
દુઃખિત તો કરી વેગળે રહ્યા;
તન અતી બળે નાથ તું વિના,
નિરખુ ક્યાંહરે રંગના ભિના. ૪
તનની વેદના ક્યાં જઇ કહું,
અરર નાવલા ક્યાં જઇ રહું;
શરદ પુનમી ચંદ્ર દેખતાં,
દિલ દુઃખો સહુ થાયજે છતાં. ૫
શિતળ કિર્ણ તો ઉષ્ણ લાગિયાં,
સ્મર શરો થઇ તીવ્ર વાગિયાં.
હૃદય ભેદીને પારતો ગયાં,
જગ સુખો સહુ નાથ વિસરયાં. ૬
ધરાણીમા ઢળી કાંત કામની,
મરૂણી તાપથી દગ્ધ ભામની;
પતી વિયોગણી વ્યાકુળી થઇ,
ગગનમાં વસ્યો સીદને જઇ. ૭
તુજ ઉદે થતાં કામ ફાલિયો.
ઝડપ જીવડો આવી આલિયો;

અમિનિથી અરે હોત જો નહીં;
અલખ પીડતો ભાગ તે સહી. ૮
અવની ઓાળવે જો ગળયો હતે,
શિવક પાળી તું ક્યાંથી ઉગતે;
હર રાખે હવે શું તને કહું;
ધરણ ઓાળનું શીર છેદીયું. ૯
નીકર માહરી પીડ જાતરે,
અરધ એ ચીતો સઘ થાતરે;
વળી વિષેશ તો હીમ વીતતાં,
શીવ રૂપ તણા સ્નેહ બેસતાં. ૧૦
પવન મંદને શીતળો વહે,
અધીક તે થકી વાધી છે વ્રે;
શુક શિખી અને કોકીલા વદે,
દુઃખડું થાય છે સુણીને હદે. ૧૧
જડપતાં જડો સર્વ સીંચતી,
અમર કાન્તિથી પુર્ણ દીપતો;
જળનિધી તણું વારી વાધતું;
હરણ જુથડું શબ્દ સાધતુ. ૧૨
કનક વેલડીયો ધર્ણ તો ઢળી,
નીજ પતી પદે લાગીઓ લળી;
સરવ દેખીને ક્ષોભ થાય છે,
જીવનના જતાં સર્વ લાહ્ય છે. ૧૩
હું ઘડી સ્મરૂં પ્રીત તાહરી,
રટન થાય છે સ્નેહ સાંભરી;

દ્રગ સમીપતો કાન્તિ તાહરી;
નીરખી નાથજી ભ્રાંત વીસરી. ૧૪
અલ્પ વીનતી નારીએ ભણી,
રમણ ધામજો માનજો ધણી;
સપત માહરા સત્ય માનજો,
દીલ વીશે દયા નાથ આણજો. ૧૫
હવે તુમે અહીં આવશો નહી,
જરૂરપીડતો પાડશું અહીં;
ઘડી ઘડી ઓખાં નાથ સાંભરે,
મુખ થકી પ્રભુ એમ ઉચરે, ૧૬

ચીત્રલેહ=અહો સખી તું સ્વપ્નમાં દીઠેલા ભરથાર ઉપર આટલી બધી આશક્ત થઇને આવી રીતે કામને વશ થાય છે તે યુક્ત નથી. સ્વપ્નના ભરથાર તે શી રીતે મળશે?

ઓખાં=એ સ્વપ્નું કાંઇ સ્વપ્ન જેવું નથી, પણ ખરેખર જેવું છે!

ચીત્રલેહા—તારૂં કેહેવું કદી સત્યમાનું તોપણ તેના ઠામ ઠેકાણા વીના તને શીરીતે મેળવું તુ કહેતો તમામ રાજકુંવરોની તસબીરો કાહાડી તને બતાવું તેમાંથી જે તને સ્વપ્ન માં પરણ્યો હોય તે બતાવ્ય પછી હું તેને મેળવવાની યુક્તી કરૂં.

ઓખાં=ત્યારે તું આખી પ્રથ્વીના રાજ્યકુમારોની તસબીરો ચીત્રીને મને બતાવ્ય!

ચીત્રલેહા હાથમાં કાગળ અને રંગના પ્યાલા લઇને કલમવતે તમામ રાજ્યકુંવરોની તસબીરો ચીત્રીને ઓખાને બતાવે છે તેમાંના કોઇને પસંદ નહીં કરતાં જ્યારે પ્રદ્યુમન રાજાના કુંવર અનીરૂદ્ધની તસબીર બતાવી ત્યારે તેજવખત તે તસબીર ચીત્રલેહાના હાથમાંથી ઝડપ મારી લઇને ઓખા તેને છાતી શરશી ચાંપવા લાગી!

ઓખા=અનીરૂદ્ધની તસબીર હાથમાં લઇને અહોનાથ, અહો! મારા પ્રાણપતી; તું મને સ્વપ્નામાં પરણીને એકાએક મેલીને ચાલતો થયો, હવે હું એકલી શીરીતે રહીશ, અરે! હવે હું ક્યાં આવીમળું! અને તારી ખબર પણ ક્યાંથી પામું !!!

હોરી

નાણદી નાથે સંદેસો ન કાવ્યો, સંદેસો ન કાવ્યો;
સંદેશો ન કાવ્યો, ન પત્ર પઠાવ્યો, પ્રેમ તે ઉરમાંન લાવ્યો હેરી
શું જાણું કોઇ શોકે પીયુને, પરદેશ્રે તો ભમાવ્યો;
કે હું થી સ્નેહ તોડાવ્યો. નાણદી નાથે. 1
શોક સમુદ્રજ મનમાં ઉલટયો. હેઠે ન પાછો હઠાવ્યો. હેરી
જેવો કુપ તણો વળી છાંયો, કુવાની માંહ્ય સમાવ્યો.
ન આવ્યો સાસુ જાયો, નાણદી નાથે. 2
બડ તાણી લાગી તનમાં વેદના; મદનેજ મારો ચલાવ્યો હેરી
વળી વીશેશ વસંત રૂતુમાં, અનંગ અમો પર ફાવ્યો.
જોડલો મારો સતાવ્યો. નાણદી નાથે; 3
પાછલી રાતનું સ્વપનુંજ આવ્યું પત્ર પીયુએ પઠાવ્યો, હેર

વાંચી જોતાં મન શાન્તીજ પામી, જાગવાં જુડો જણાયો.
મળુ માણુ અતી અકળાયો, નણદી નાથે સદેશા ન કાવ્યો.

હોરી.

આવ્યો વસંત ન આવ્યો વીહારી, ન આવ્યો વીહારી.
વાયદો કરી ગયા છે પ્રીતમ. પાછી તે નહીં સંભાળી. હેરી
દખી દપંતી હોરી ખેલતા, કાળજુ વ્યાકુળ ભારી.
ઘાવ લાગે છે કારી, આવ્યો વસંત. ૧
પંથ નીહાળીને બેઠીછું પ્રીતમ, લાગીછે લગની તમારીહેર
ચેન પડે નહીં તુજ વીયોગે; આશાછે મનમાં અપારી,
રહી રૂપ અંતરધારી, આવ્યો વસંત. ૨
પંથી આવે તેને ધઇને પુછું, સંદેશો વારં વારી; હેરી
ઉત્તર તેનો શ્રવણે સાંભળતાં, બેસુછુ છેવટ હારી;
રાખું હું મનડુ મારી, આવ્યો વસંત. ૩
અજંપો અલબેલા થાય છે, જાગુછુ હું રેન સારી. હેરી
આવશો હમણાં એવું જાણીને, મોટન મારૂં લગારી.
મળુ રાખુજ શમારી આવ્યો. વસંત ન આવ્યો.

લાવણી

રેઓ મારા કાન્ત, કરી મુને શાન્ત સુખ બહુ આપો.
મુજ વીયોગણીનાં દુઃખ, સ્વામીજી કાપો. રેઓ મારાં
વળજોજી વેહેલા ઘેર, કરીને મેહેર; પીયુજી પીયારા.
ધરશોમાં દીલની માંહી, દાસ કાંઇ મારા. રેઓ. ૧
મારૂં જોબનીયુ ભરપુર, થઇને ક્રૂર; મારતો દે છે.
મારૂં કાળજડુ શેકાઇ દુઃખી બહુ રેહે છે.
તુજ વીણ મારાનાથ, નથી કાંઇકાથ. અંગની માંહે

આંખી તો લાગે દીશ જોઊંછુ જ્યાંહી. રેઓ મારા ૨
કંપે મારી કાય, અરરર હાય કામના તાપે;
આ પાપી માહા દુઃખ દેણ, મદન સંતાપે.
ગરજે અતીશે ઘનગોર, વદે મુખ મોર, બપૈયા બોલે.
કરી પીયુ પીયુ પોકાર. કળેજુ ફોલે. રેઓ મારા. ૩
સાંભળતાં તેના વેણ, માહાદુઃખ દેણ, કંપ વાણ લાગે
હૃદયે તો મધુરા બોલ. તીવ્ર શર વાગે.
શીતળ વહે છે પવન. સુગંધી મંદ, તેહને જોઇ.
તુજ વીયોગથી હો નાથ મરૂંછું રોઇ. રેઓ મારા. ૪
પેખીને સુની સેજ, વાધીછે ત્રેહેજ. અતીશે અંગે.
મારૂં મન વ્યાકુળ બહુ થાય સુવા તુજ સંગે.
લાગ્યો મદન તણો તો જ્વર, વધ્યોછે દવર, વ્યાપી
ગયો તનમાં
લાગે છે સહુ સણગાર, દુઃખદાઇ મનમાં રેઓ. ૫
ભાવે નહીં ભોજ પાન, વીસરી સાંન, જાત માનવનુ.
પ્રભુ આવી મળ્યું આ પાપજ પેલા ભવનું.
મેં જાણ્યું નહીં મનમાંઇ, પકડતાં બાઇ, દુઃખઆંકાંઇ
મુકીને જાશો, મને ભરજોબનની માંહી. પ્રભુ દુઃખ
થાશો. રેઓ મારા કાંત ૬

ચીત્રલેહા—બાઇ આતે તું શું પાખંડ લઇ બેઠી છુ, મારા હાથમાંથી જે તસબીરતેલીધી છે તે કાંઇ જેવા તેવા રાજકુમારની નથી. એતો શ્રી કૃષ્ણભગવાનના રાજકુમારની છે, માટે એ વર તને મળવો ઘણો જ કઠણ છે !!

ઓખા=અહા સખી ચીત્રલેહા તારા સંગાથે મારી પ્રીતી અત્યંત છે તેમજ તારી પ્રીતી મારા ઉપર તેથાં પણ વીશેષ છે, મારા દુઃખની ભાગનાર તુજ છે, હવે તને હું કરગરીને કહુંછું કે મને હરેક રીતે એ વર મેળવી આપ. નહોતો ખચીત હું મારા પ્રાણ તજીશ, મારો મનોર્થ પુરણ કરવાથી હું તારો મોટો આભાર માનીશ.

ઠુમરી

પ્રીતમ જલદીસે લાવ્ય, પ્રીતમ જલદીસે લાવ્ય.
બેની મોરીરે, પ્રીતમ જલદીસે લાવ્ય. ટેક ૧
દેખી ચીત્રપટ બેની, દેખી ચીત્રપટ.
મારૂં મન અકળાય.
કામ બાણ વાગે બેની: કામ બાણ વાગે.
મારા હૃદય મોઝાર. પ્રીતમ. ૨
નથીરે રેહેવાતુ બેહેની, નથીરે રેહેવાતુ;
મને ઘડી એક વાર,
વીરહની દાઝ બેની, વીરહની દાઝ.
વ્યાપી અંગ મોઝાર. પ્રીતમ. ૩

ચીત્રલેહા=મારી પ્યારી સખી તુ હવે ધીરત રાખ્ય તારા પતીનો મને પત્તો લાગ્યો છે; તો હવે હું તને થોડા વખતમાં મેળવી આપીશ. તુ બાણાસુર રાજાની પુત્રી થઇને, સાધારણ સ્ત્રીઓની પેઠે અત્યંત કામાતુર થવું તને યેગ્ય નથી; હમણાં તારા મનને શાંત કર, હું તારા પતીને અહીયા લાવવાનો ઉ

પાય કરૂં છું.

ઓખા=અહો સખી, હું તને વધારે શું કહું, હવે મારા અંગે અંગમાં કામદેવ વ્યાપી ગયો છે, ગ્રીષ્મ ઋતુમાં મેહેનત કરેલા માણસની પેઠે મારૂં અંગ પશીનાથી ભીજાઇ રહ્યું છે. લોહની શીખાને અગનીથી તપાવે, તેની પેઠે પગથી તે માથા સુધી મારૂં અંગ તપી રહ્યું છે અતીશે ટાહાડ પડવાથી જેમ રોમ ઉંચા થાય છે, તેની પેઠે મારા રોમ ઉંચા થઇ રહ્યા છે, અહો સખી હમણાં એ કામદેવ વીના મારૂં રક્ષણ કરવાને કોઇ પણ સમર્થ નથી; માટે જેમ બને તેમ મારો પ્રાણપતી મનેજ સહી મેળવ, જેના મળવાથી. મારી કામાગ્નીની ઝાળ બુઝાશે, નહીં તો હવે મારા પ્રાણ ખચીત જાશે.

ચીત્રલેહા—બાઇ તું સમતા રાખીને રેહે, હું દ્વારકાં નગરીમાં જઇને તારા ભરતારને લઇ આવું છું! કદાપી મને વારતો થશે, કારણ કે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના ઘરમાં ચોરી કરવી છે! એ કામ કાંઇ જેવુ તેવું નથી, માટે જરા વાર પણ થશે, હવે તું નીંદ્રાવશ થા હું જાઉછું એમ કહી આકાશ માર્ગે ઉડીને દ્વારકાં નગરી તરફ અનીરૂધને લેવા જાય છે.

પ્રવેશ ૧૦ મો

(સ્થળ દ્વારીકાં નગરી)

ચીત્રલેહા, નારદ અને સુદર્શનચક્ર.

ચીત્રલેહા = દ્વારીકાં નગરીની ભાગોળે જઇને મનમાં) શ્રી કૃષ્નના ઘમાં જઇને અનીરૂધને લાવવો છે એ એ કામ કાંઇ જેવું તેવું નથી, વળી વીદ્યાની પણ જરૂર પડશે, માટે એ કામમાં કોઇ મોટાં પુરૂની મદદ જોઇએ, માટે આ વખત નારદમુની મળે તો બધું કામ શીદ્ધ થાય. એવો વિચાર કરે છે એટલામાં:-

નારદ—(ફરતાં ફરતા જયાં ચીત્રલેહા વીચાર કરે છે ત્યાં આવીને) અરે બાળ કુમારી, આ વખત મધ્ય નીશા સમે તું એકલી અહીંયાં કેમ આવીછુ?

ચીત્રલેહા—માહારાજ મારા મનમાં જેવી ઇચ્છા થઇ તેવીજ આ સમે મારી ઇચ્છા પુરણ થઇ, મેં હમણાંજ આપને સંભારચા છે, તેટલામાં પુન્ય યોગે આપ તુરત આવી મળ્યા, તેથી હું મારૂં કામ સીદ્ધ થયું એમ નકી સમજુછું.

નારદ- એવું તારૂં શું કામ છે?

ચીત્રલેહા =બાણાસુરની કુમરી ઓખાએ સ્વપ્નામાં અનીરૂધની સાથે લગ્ન કર્યું છે, તેથી તે બઇ હવે અનીરૂધ વીના પોતાનો દેહ તજવાને તૈયાર થઇ છે, માટે હું તેનું દુઃખ ભાગવા માટે અહીં

થી અનીરૂધને લેવા આવી છું! પણ ભગવાનના ઘરમાં હજારો ચોકીપેરાની વચેથી પુરૂષની ચોરી કરવી, તે વાત કાંઇ જેવીતેવી નથી માટે આપની મદદ માટે તમને ધ્યદ કીવા છે-માટે હવે મારૂં કામ સીદ્ધ થાય તેમ કરો?

નારદ=(મનમાં) મજાતો ઠીક પડશે, ચીત્રલેહા અનીરૂધને લઇ જસે તેથી મોહું યુદ્ધ થશે, વળી મહાદેવ અને કૃશ્નને સામ સામું યુદ્ધ થસે, માટે જોવાની તો મજા પડવાની! એમ ધારી) પ્રગટ એ કામ કાંઇ મુશ્કેલ નથી, હું તને તામશી વીધ્યા આપુછું તે નગર ઉપર મુકજે એટલે બધું ગામ નીદ્રાવશ થસે, પછી તું તારૂ કામ નીરભય પણાથી કરજે !

ચીત્રલેહા= નગરના દરવાજા પાસે જઇને તામશી વીધા મુકી એટલે સર્વ લોક નીદ્રા વશ થયા, મંત્રવતને બળે શ્રી કૃશ્નના મેહેલમાં જ્યાં અનીરૂધ સુતો છે ત્યાં ગઇ (એવામાં]

ચક્ર=ફરતુ ફરતુ, નગરના મધ્ય ભાગમાં આવે છે, તેવામાં (નારદને જોઇને) નારદમુની નમો નારાણ.

નારદ=(મનમાં) પેલી સ્ત્રી અનીરૂધને લેવા ગઇ છે તેને આ ચક્ર નડયા વીના રેહશે નહીં માટે થોડી વાર એને વાતો કરવા બેસાડુ એટલામાં ચીત્રલેહા પોતાનું કામ સાધી જશે, એમધારી (ચક્રને) કેમચક્રમણાં શ્રી કૃશ્ણ મને સંભાળે છે કે ભુલા ગયા?

ચક્ર—આપને શ્રીકૃષ્ણ સંભારે એમાં કાંઈ નવાઈની વાત નથી આપના જેવા પવીત્ર મનવાળા મહા મુની ને કેમ ન સંભારે, પરંતુ આજ મારૂં ભાગ્યતો ઉદય થયું કે, ઘણે દાહડે આપનાં દરશન થયાં, "ઈત્યાદિક વાતો કરે છે"

ચીત્રલેખા—અનીરૂધને હીંચોળા ઉપર સુતેલો જોઇને આ વખત આને જગાડવાથીતો ફાયદો થનાર નથી, કદાપી જાગી ઉઠે તો મારૂં કાટકું કરયા વિના રે હે નહી–એમ ધારી તામસી વિદ્યા વધારે મુકીને હીંચોળા સહિત અનીરૂધને ઉપાડી પોતાને માથે હીંચોળો લેઈને ચંચળ થઈ તે આકાશ માર્ગે જતાં નારદમુનીએ દીઠી.

નારદ=(મનમાં) જે કામ મેં ધાર્યું હતું તે તો શીઘ્ર થયું) પ્રગટ (ચક્રને) હુન્નરી તને ખબર થઈ માટે નગરમાં કાંઈ નવ જુની થશે તો તને ઠપકો મ ળશે–માટે તારા કાન ઉપર આ–વળી હું તને કો ઇ વખત મળીશ, ને હુ પણ જાઉછુ. (બને જુ દા પડે છે.)

ચીત્રલેખા અનીરૂધને હીંચોળા સહીત નીંદ્રા વશ થએલાને, લઇ આવી ઓખાંના મેહેલમાં મુકે છે.

પ્રવેશ ૧૧ મો.

(સ્થળ ઓખાનો મેહેલ)

ઓખા, ચીત્રલેખા, અને અનીરૂધ.

ઓખા- અનીરૂધને હીંચોળામાં સુતેલા જોઇને ઘણોજ હર્ષ પામીને:

મોહોલે પધારો માહારાજ માણીગર મોહોલે પધારો એ રાગ

સાખી.

જલદી ઉઠો મારા નાથ, અનીરૂધ જલદીરે ઉઠો;
સામા આવી ભીડો મને બાથ, અનીરૂધ જલદીરે ઉઠો.

સાખી.

સ્વપ્ને આવી સેજમાં, પરણ્યા મારા નાથ;
જુગજીવન હેતે કરી, તમે ઝાલ્યોતો મારો હાથ. અ.
તે દીવસથી નાથજી, તજી હું અનને પાન;
સંજોગ તારામાં ફસી, બીજું ભુલી સઘળું ભાન. અ.
સ્વામી ઉઠો સેજથી, દયો આલીંગન આપ;
અગન ઝાળ ઠંડી કરો, જેથી સમશે મારો તાપ, અ.
નથી રેહેવાતું નાથજી, મદન કરે બહુ વ્યાપ;
અધરામૃત ઉંડાં કરો. તુમે નાથજી મારી સાથ. અ.
હોંશ હતી હૈડા વિષે, તે થઇ પુરી આજ;
ઉઠોને અલબેલડા, તુમે પુરોને મારી આશ. અ.

ઓખાં=અનીરૂધના હીંચોળા પાસે જઇને તેને જગાડવા જાય છે:-

ચીત્રરેહા=તારા જેવી કામાતુર સ્ત્રીઓ જગતમાં થોડી જ હોય છે! હમણાં પાધડી વારતો થઇ નથી, હજી સૂર્ય પણ પ્રગટ થયો નથી તેમ છતાં તું એને જ

ગાડવા જાય છે, તે કદાપી જાગીને કોપશે તો તા રૂ ને મારૂં બંનેનું મસ્તક કાપી નાંખશે, પછી બાથ ભીડવાનું અને આલીંગન સઘળું ભુલી જઈ શા ! માટે હમણાં વેગળી રહે.

ઓખાં = સખી ચીત્રલેહા ! તને હજુ સ્ત્રીઓના ચરીત્ર ની કાંઇ ખબર નથી ! તું કહેતો એક પલકમાં જ ગાડીને વશ કરી લઉ !

ચીત્રલેહા—એવી તારામાં શી કળા છે? કે એક પલક માં આવા માહા બળવાન રાજ્ય કુવરને વશ કરે છે.

ઓખાં— અહો! સખી તુ ભોળી છે! હજુ કાંઇ સમજ તી નથી! સ્ત્રીઓની પાસેતો એવી વિદ્યા અને ચાતુરી તથા અંગોપાંગ છે કે જેથી પુરૂષ તુર્ત વશ થાય છે!

ચીત્રલેહા = હું તે વાત માનતી નથી-તેમ છતાં તું મને બતાવ્ય કે, પુરૂષ શાથી વશ થાય છે?

ઓખાં—સ્ત્રીઓના હાવભાવ રૂપી કમાન અને નેત્રના ક ટાક્ષ રૂપી બાણે કરી સ્ત્રી પુરૂષને વેધી લે છે! તે તેથી પુરૂષ કંગાલ થઇને સ્ત્રીઓના પાસમાં ફસાય છે.

ચીત્રલેહા = શુ તું નથી જાણતી-દ્રઢ મનવાળા પુરૂશો અ અપ્સરાના હાવ ભાવથી પણ જરા લોભાતા નથી તો મ્રત્યુ લોકની સ્ત્રીઓને કેમ ગણે!

ઓખાં=અરો ! સખી ચીત્રલેહા-કમળને લજાવે એવી આંખ્યો-અને તેના ખુણામાંથી જોવુ તે કટાક્ષ, ચંદ્રની કાંતી જેવું મુખ, સેષ નાગની ફેણ જેવા કુ

ળા કેશ, હસ્તીના કુંભસ્થળને લજાવે એવા મોટા નીતંબ (કેડની પાછલો ભાગ), ચક્રના જેવા સ્તન, તે જેના, અને મધુર સ્વરથી બોલવું, (વાણી કાઢી) એવી સ્ત્રીઓના વશમાં પુરૂષો સેજ ફસાઇ જાય છે તો મહુ જેના સુરૂપ તનને દેખીને અનીરૂધ કેમ મેહ નહીં પામે.

ચીત્રલેહ=મોગી સખી ! તને ખબરજ નથી ! જેઓ સાધુ પુરૂષના જેવા વજ્ર કછોટાવાળા પુરૂષ છે તેઓ સ્ત્રીના સર્વ અવયવ વિષ્ટા તુલ્ય સમજે છે. અને તેને દ્રષ્ટીથી જોવામાં પણ પાપ ગણે છે, આ અનીરૂધ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના દીકરાનો દીકરો છે તે કોઇ લંપટ પુરૂષ જેવો નથી.

ઓખાં—મુખ થકી હસવું, મધુર સ્વરથી ગાવું, મંદ મંદ હસ્તીની ગતીથી ચાલવું, વળી પ્રસન્ન છે મુખ તે જેનું, અને સ્ત્રિના હોઠનો રસ, તથા પરવાળાંને લજાવે તેવો રંગ; શુક (પોપટની) ચંચ તુલ્ય છે નાક તે જેનુ, વળી હીરાના કટકા સદ્રશ દાંતની બત્રીશી, તથા પોશાગુવેત છે પેટ અને નાભી કમળ તે જેનુ, ઘણું શું કહું ! સખી જેની બે જંઘા તો કેળના સ્થંભને લજાવે—એવી પદ્મણીના પાસમાં કીયા પુરૂષ ફસ્યા વિના રેહે.

ચીત્રલેહા=મોહના વશમાં પડી તું કામાંધ થઇ છે, તેથી એક તરફજ તારૂં મન દેડી રહ્યું છે, અહો ! મારી ભોળી સખી! જેઓ સાક્ષાત અપ્સરાથીપ

ણ અધીક એવી હજારો સ્ત્રીઓના ભેગ વીલાસને ત્યજીને ફક્ત સંન્યાસ ધારણ કરી જંગલમાં ફળ પત્ર અને ભીક્ષીત અન્નનું ભક્ષણ કરી રહે છે. એવા માહાત્મા પુરૂશો આ જગતમાં સ્ત્રીઓને તો એક પાપની પેટી તુલ્ય જાણે છે; વળી સંસારમાં રહેલા પુરૂશો પણ કેટલાક એવા ભાગ્યશાળી હોય છે કે, સ્ત્રીઓના વીલાસને માહા રોગ કરીને જાણે છે.

ઓખાં—તું કેવળ મુઢ સ્ત્રી જણાય છે. જ્યારે સ્ત્રી પોતાના સોળ શણગાર સજીને મંદ મંદ ગતીથી ચાલતી થકી—રાજય હંસને લજાવનારી એવી પ્રેમદાના કટાક્ષરૂપી બાણે કરી કરોડો પુરૂશો વીંધાઇ ગયા છે, તો આ અનીરૂધનું શું ગજું છે—ચાલ તું વેગળી હું એને જગાડું છું! એમ કહી અનીરૂધના ઢોલીઆ પાસે જઇને હળવે રહી નીચે બેશી તેના પાગ ચાંપવા લાગી.

અનીરૂધ—(જાગીને આમ તેમ આળસ મરડીને) આહા! આ તે સાચું કે સ્વપ્નું—વીચાર કરીને, અહીંઆં મને કોણ ઉપાડી લાવ્યું, આમ તેમ જોઇ ઓખાને ચીત્રલેખાને દેખીને:—

અબ માનુગા સામાનુગી કબી કબી બાત તેરી એ સગ
ઇન્દ્ર કોણ ઉઠકે લીયાહે મુજકુ,
ઔરત જાતને ફંદમે ફસાયા મુજકું;
અબ તું બાત સબી કહેદે મેરેકુ સચી,
ઇસ તરેસે ફસાયકે મ કરી બાત અછી;

તુહે કૌણ કીસ તરેસે લાઇ હ્યાં મુજે,
સચી કહે નીતો, અબ કરૂ જફા તુજે.

ચીત્રલેહા.

અબ ન કરો ગુસ્સા હપે સુણો બાત મેરી;
મુજ સખીકે દીલપે લગી આશનાઇ તેરી;
ઇસ ખાતર મે ઉડાકે લાઇહું તુજકુ,
તુમ દોનુકી ખાતર ઔર કાંસી નહી મુજકુ.
તુમે આયકે સ્વપ્નેમેં ઝટ લગન કીયા;
ઇનને હાથ પકડકે તુજે દીલદાર કીયા.
ઇસ દીનુસે તેરા ધ્યાનકી લગીહે ઝરી,
તુજે નીંદસે જગાનેકું આઇ એ ખડી
અબ કરોજી પ્યારી આપકી અધંગ ઉસે,
ઇનને પ્રાણપતી, પેહેલસે કીયા હે તુજે.

અનીરૂધ—અહો જગતમાં સ્ત્રીઓનુ નામ અબળા કહે વાય છે તે કેવળ ખોટું છે જેઓ સબળાને પણ્ણ મજાવનારી, તેમજ ઠગનારી; એવી સબળનુ નામ અબળા તે ખોટુંજ છે, અહા ! કયાં મારા દ્વારીકા, અને કયાં મારૂ રાજ સ્થાન, કયાં મારૂ ભુવંન એક ઘડીમાં મને નિદ્રાવશ થએલાને, હીંચોળા સહીત ચોરથી પણ ન લેવાય તે કરતાં વધારે મા ફમ કરીને મને અહીંયા ઠાવી ઉલાવી અતે કેવી આશ્ચર્યની વાત છે

ચીત્રલેહાં= હવે કાંઇ પણુ વીચાર કીધાં વીના તમે ઓખાની સાથે લગ્ન કરો? નહીંતો હે રાજ્યકુમા

૨ એ સ્ત્રી પોતાનો દેહ તજશે.

અનીરૂધ્ધ—તાહારૂં કેહેવું કદી પણ માન્ય કરનારો નથી હું શ્રી કૃશ્ન ભગવાનના વંશમાં પેદા થએલો છું તેમ છતાં અસુર નંદની કુમારી સાથે લગન કેમ રૂં-એ કન્યા મારે લાયક નથી.

ચીત્રલેહા—તમારા વડાઉઆના કુળ કરતાં એના બાપ નુ કુળ ઘણું સારૂ છે! માટે છાના માના બોલ્યા વિના લગ્ન કરો! નહીતો તમારી વંશાવળી વાં ચવી પડશે!

અનીરૂધ્ધ—અરે! મુર્ખ સ્ત્રી તું જરા સંભાળીને બોલ! મારા કુળની બરાબર આખી પ્રથ્વીમાં કોઇ કુળ ઉતમ નથી, અને અસુરનું કુળતો ધીઃકારવા લાયક છેઃ-

ચીત્રલેહા—તમારૂં બોલવું ઘણું અભીમાન ભરેલું થાય છે! ત્યારે હું તમને કહું તે સાંભળો પછી તમારો અભીમાન ગળશે!

પ્રથમ તમારા વડાઉઆ શ્રીકૃશ્ન પોતે ગોવાળા માં ગાયો ચારીને પેટ ભરેલું છે! તેવાર પછી રૂક્ષ્મણીનું હરણ કીધું! રીંછડીની સાથે મોહ પામીને હરણ કીધું! લોકોનાં દહીં માંખણ ચોરી ખાધાં! પારકી સ્ત્રીઓને અધર ઉડાવી લઇ જઇને તેમની સાથે લીલા કીધી! એવા છીનાળવાના કુળ માં પેદા થએલો છતાં આટલો બધો ગર્વ કરવો તને ઘટતો નથી! અને આખાં તો ઉમીયાના અં

ગથી પેદા થઇ છે અને માહાદેવની પુત્રી છે!
અનીરૂધ=(કોપ કરીને) અરે! ક્યાં ગઇ મારી ગદા! આ મ તેમ જુવે છે-ગદા ખોળે છે-ગદા હાથમાં આ આવતી નથી-અરે! દુષ્ટા તુ મારા કુળને ખોડ દે નારી-હમણાં તમારાં બનેનાં મસ્તક જુદાં કરૂં છું,
માહાદેવ તે કોણ છે-મારા વડાઉવા કરતાં વ વધારે નીરમળ છે કે શું? જે મસાણમાં રખડતો ફરે છે! વળી એક ભીલડીનાં સાથે આશક્ત થઇને તેની પુઠે ભમ્યા કરે છે! ગળામાં સરપ રાખી લં ગાટો વાળીને રખડી ખાનારે-એવો તારો માહાદેવ તે કોણ ગણતીમાં છે! વળી નાલેજ તો એજ છે કે લોકોની પાસે લીંગ અને જોનાં અશુચીની પ્ર જા કરાવે છે!!! આસ વેગળી હું કદી તેની સાથે લગન કરવાનો નથી!
ઓખાં=(મનમાં) ચીત્રલેહામાં કાંઇ અક્કલ નથી જેની સાથે આપણો પ્રાણ બંધાયો તેની સાથે મેણાં ટુ ણાં દેતાં તેથી ઉલટો કોપે ભરાય, માટે હું પો તે મારા પ્રાણપતીને સમજાવું-એમ વિચારી મ ગટ. ચીત્રલેહા તુ હમણાં જરા વેગળીજા, હું મા રા પ્રાણપતીને રાજાવું છું, એમ કહી અનીરૂધની પાસે જાય છેઃ—
અનીરૂધ-ખમડદાર બોન રજાયી મને હાથ પણ લ ગાવ્યો તો!
ઓખાં=માહુનાથ આટલો બધો કોપ કરવાનું કારણ

નથી, આપે સ્વપ્નામાં માહારી સાથે લગ્ન કીધું ત્યારથી હું આપને માટે પ્રાણ તજવાને તૈયાર થઇ હતી તેનો બચાવ કરવા માટે આ ચીત્રલેખાએ આપનો મેળાપ કરી આપ્યો છે; હવે બધો ગડબડ મુકીને મુજ ગરીબ અબળા ઉપર દયા કરો, આપને દેખી મને અત્યંત કામ વ્યાપી રહ્યો છે:—

અનીરૂદ્ધ—(મનમાં) એની માફક મે પણ સ્વપ્નામાં એની સાથે લગ્ન કરેલું છે અને જેવુ સ્વપ્નમાં તેનું રૂપ મનોહર દીઠું હતુ તેવુજ છે એના હાવભાવ વધારે દેખાય છે. (પ્રગટ) હું તારો સાથે લગ્ન કરવાને તૈયાર છુ !! અહો ! મારી પ્યારી તુ જરાપણ ગભરાઇશ નહીં ! એમ કહી એક એકના ગળામાં હથ નાંખે છે:—

ચીત્રલેખા—અરે ! આ કેવી અનીતી થાય છે, બંને જણાં ભુખ્યા બ્રાહ્મણની પેઠે આવુ કરો છો. હજુ શાસ્ત્ર પ્રમાણે, લગ્ન થયાં વિના કેવુ આચરણ કરો છો, શું આ ઘટીત છે ?

ઓખા—અમારૂ લગ્ન તો સ્વપ્નામાં થઇ ગયું છે- તેમ છતાં તુ અમને ગાંધર્વ વીવાહ કરીને જલદી પરણાવ્ય

ચીત્રલેખા—ગાંધર્વ વીવાની વિધી કરી. બંનેનો હસ્ત મેળાવો કરી તેમને પરણાવી પછી પોતે સુઇ જાય છે:—

ઓખાં—બાઇ તું હમણાં થોડી વાર ધિરજ રાખ, ને જરા વેગળી જા એક વાર મારી અગ્નિ

પછે તને જવાબ આપીશ !

ચીત્રલેહા વેગળી જાય છે, ને ઓખા અનિરૂધને ગજે વળગી એકાંત સ્થળમાં મઝા ઉડાવે છે!! ત્રીજે વેહ સાથીને બંને જણ બાહાર આવ્યાં !

ચીત્રલેહા=સખી હવે હું રજા માગુ છુ મે તારા માટે અહીંયા આવી અવતાર લીધો હતો હવે તારૂં કામ પુરૂં થયું માટે હું મારે સ્થાનકે જાઉ છુ

ઓખાં—મારી પ્યારી સખી ! તારા વિનાં માહારાથી કેમ રેહેવાશે !

ચિત્રલેહા=હવે તું એકલી નથી, તારી પસે તારો સ્વામિ માહા સુરવિર છે અને હવે માહારાથી રેહેવાય પણ નહીં, માટે હું જાઉ છું એમ કહ અદ્રસ થઇ ગઇ.

ચિત્રલેહાના ગયા પછી ઓખાં અને અનિરૂધ નાના પ્રકારના વિષય સુખ ભોગવવા લાગ્યા, એમ કરતાં વર્શા રૂતુ વહી ગઇ અને આસો માસ આવ્યો, પુરૂષના સ્પર્શ કરીને ઓખાનુ રૂપ જેટલું હતું તેથી ઘણુ દરજે સરસ થયું, મુખનો અને ગાલનો તથા હોઠનો રંગ ઘણોજ સરસ દેખાવાગ્યો, સ્તનોની પુષ્ટતા વીશેષ દેખાવા લાગી ઇત્યાદીક ફેરફાર થયો, તે પેલા બાણાસુરે ઓખાના મેહેલની ચારે બાજુએ ચોકી કરવાને જે પોહરા મુકેલા છે તેમના જોવામાં આવ્યું.

પ્રવેશ ૧૨ મો.

બાણાસુરની કચેરી.

બાણાસુર, પ્રધાન. અને સિપાઇઓ, વિગરે

પ્રધાન

તુ જાગ્ય બાણાસુર રાય, હાય ઘણી ગજબીરે;
ઘર માર્યું કોઇક જાર, હાય ઘણી ગજબીરે ૧
મારી જીભે નવ કહેવાય, હાય ઘણી ગજબીરે;
તોય કહ્યાં વિનાં ન રહાય, હાય ઘણી ગજબીરે. ૨
ઓખાં બાઇ કેરે દર, હાય ઘણી ગજબીરે;
મુકયાંતાં જે રખવાળ, હાય ઘણી ગજબીરે. ૩
આવી કહે તે રખવાળી, હાય ઘણી ગજબીરે.
થઇ ઓખાં કંન્યા રૂપ, હાય ઘણી ગજબીરે ૪
તેને મળીયો છે કોઇ ભુપ, હાય ઘણી ગજબીરે,
માની નહીં મે તે વાત, હાય ઘણી ગજબીરે. ૫
પણ નજરે જોઇ ખ્યાત, હાય ઘણી ગજબીરે.
જાણે દેવીનો અવતાર, હાય ઘણી ગજબીરે. ૬
થઇ નારી, ફીટી બાળ, હાય ઘણી ગજબીરે;
જો માને નહીં મુજ વાત, હાય ઘણી ગજબીરે;
જો નજરે આવી આજ. હાય ઘણી ગજબીરે ૭

બાણાસુર = અરે તુ શું કહે છે પણ આ કહાકો શાને તે થયો ?

સિપાઇ = માહારાજ અપણા મેહેલ ઉપરથી ધજા તુટી પડી:——

બાણાસુર =(પ્રધાનને) તમરૂ કહેવું હું બધુ ખરૂ માનુ છું. માહારૂ વચન એ કહ્યું હતુ તેવુંજ બન્યું છે ખમુસ કેઇ શત્રુ પેદા થયો, તેનું પેહેલું ચીનતો આ ધ્વજા તુટી પડી તેજ કહી આપે છે, માટે જા ઓ હરેક રીતે સમજાવીને ઓખાંને અને ચિત્રલે હાને માહારી પાસે બોલાવી લાવો, અને કોઇ પુરૂશ માલમ પડે તેને એકદમ કેદ કરો !!!

પ્રધાન=ઘણું સારૂ હમણાંજ જાઉં છું જાય છે.

ઓખાના મેહેલ પાસે જઇને બાઇ તમને તમારા પિતા બોલાવે છે એમ કહી મેહેલ નીચે ઉભો રહે છે ?

ઓખાં—માહારે ત્યાં આવવાની કાંઇ જરૂર નથી. !

પ્રધાન—(મનમાં) આ એકલી છે, પણ ચિત્રલેહા દેખાતી નથી. (પ્રગટ] તું આવો એ તમાનો જુવાબ દે છે પણ ખરૂં કહે ચિત્રલેહા કયાં ગઇ ? તારૂં કણુ કરવાને તે એને મારી નાખીતો નથી ! અરે તેં આટલી જબર દસ્ત ચોકી છતાં આ કામ શી રીતે કાર્યું:—

ઓખાં—ઘરડો ગધેડો થઇને જરા વીચારીને બોલ્ય ! ખોટું આળ ચડાવતાં તારી જીભ તુટી નથી પડતી કે શું ?

પ્રધાન—અરે ખરે ખરૂ કહે, ચિત્રલેખા કયાં ગઇ ?

અનિરૂધ=બંનેનો સંવાદ સાંભળી સહન ન કરતાં, બારીએ આવી ઓખાંના ગળામાં હાથ નાંખી બેસે છે!

પ્રધાન—[મનમાં) અરે આ શો અજબ. આ તો કોઇ દેવકુમાર જેવો પુરૂશ અંદર દાખલ થયો છે (પ્રગટ] અરે ! ઓખાં તુ ખરૂ કહે આ કામ તેં એકલીએ કર્યું છે કે- બીજી ચિત્રલેખામે પણ બગાડી છે ?

ઓખાં=મુર્ખ તારી જીભ છેદવા યોગ્ય વચન તું કેમ બોલે છે જા તારૂં મુખ પણ જોવા હું ખુશી નથી,

પ્રધાન—(ત્યાંથી શીઘ્રવેગે બાણાસુર પાસે જઇને) માહારાજ ઓખાંના મેહેલમાં ચિત્રલેહા તો દેખતી પણ નથી. ને ત્યાંતો એક યુવાન મહા રૂપવાન પુરૂષ બેઠો છે

બાણાસુર=ઓખાંના ઓખાંના શું કહે છે, કેમ શી રીતે બેઠો છે ?

પ્રધાન—બોલતાં જીભ ઉપડતી નથી, માહારાજ ઓખાંને બાથ ભીડીને ચુંબન કરે છે ! ગળામાં હાથ નાંખીને બેઠો છે !

બાણાસુર=હાયરે ! હાયરે આ શો અજબ થયો, મારે બાપરે, આસન ઉપરથી હેઠો પડે છે ! ! !

પ્રધાન=માહારાજ બાણાસુર તું આટલો બળવાન થઇને અત્યારથી શું ગભરાય છે, એક માણસ છે તેને કહોતો હમણાંજ જઇને, મારી નાંખુ !

બાણાસુર=આપણે એને માર્યું તેમાં શુ, પણ એણે મારી છોકરી બગાડી તેથી મારૂં કદંબ મળ્યું [illegible]

તો પણ થોડું છે- અરે! એમાં હવે કોઇ ઉપાય નથી. પણ જાઓ બંનેને કેદ કરી અ હિંયા લઇ આવો.

પ્રધાન ઓખાના મેહેલ પાસે આવીને.

૧ કોઇકું દોલતકી પરવા નહીં, એ રાગ
અરે ઓખા તુ જલદી ખોલે દ્વાર;
બુલાતે હે રાજન, નીકળ તું બાહાર;
અબ તેરી કમબખ્તી, પુરી હુઇ;
તેરસે એ, રાજાકી ઇજત ગઇ.
રહી કેદ ખાને મે, તું નસમી;
રખી જાર મેહેલુ મે, રંગે રમી,
અબી તેરી ઉસકી બી આઇ બની;
ઉતાર અબ મેહેલુસે જલદી કરી.

ઓખાં

અરે મુઢ મુખસે તુ બકતા હે કયા;
મેરે મુખ આગેસે જલદી તું જા;
મેરે તેરા રાજનકી પરવા નહીં.
મેનો મેરા પ્રીતમકી પાસે રહી.
બુઢા હોકે બોલે તું એસા અન્યા.
ન દેખુ મે મુખ તેરા પાપી હે કયાં;

પ્રધાન [સુભટોને) જુવો છો શું, બધા હથીઆર લેઇ તૈયાર થાઓ એ સાચી રિતે માનવાના નથી!

અનીરૂધ =(ગડબડાટ સાંભળીને] બારીએ આવી પ્રધાનને કહે છે:—

અરે શંક તુ મુખમે કહેતા હૈ કુપા,
સઠ રણ આયુદ્ધ ઠધયાર થા;
તેરે જેસે લાખું ઉડતું અબી;
એ તે મેસ કીસકી ન રેહેવે છબી;
અબ તક ન દેખ્યા, હે મેરા તે હાંમ.
મારૂ તેરી સેન્યા, રહેગા તો નામ.
તેરા કોણ રાજા તેરા કયા હે નામ;
એતો મેરી ઓરત હે, દેખો તમામ.

મધ્રાંન—(અનીરૂધના કઠોર વચનો સાંભળીને] અરે! સેનીકા, એક દમ આ દુષ્ટની ઉપર હલ્લો કરો અને તેને કેદ કરી લ્યો.

ઓખાં—અરે! શીવ! શીવ! આ કેવો અન્યાય. એક પુરૂષના ઉપર ચર હજાર યોદ્ધા ચડીને આવ્યા છે અરે! મારા વેરી પીતાએતો મહા ભુડુ કામ કીધું હવે ચીત્રલેખા પણ નથી હું કોની સાથે વાત ચીત્ત કરૂ! એમ સોચના કરતી જમીન ઉપર ઢળી પડે છે. અરે શીવ શીવ!!!

અનીરૂધ—અહો મારી પ્રાણ પ્રીયા તું આટલી બધી શા માટે ગભરાય છે! તુ મને એકલો જાણીને ભય પામે છે પણ ઉઠય જોતો ખરી, આ તારા બાપના ચાર હજારતો મારે ચાર બરાબર છે! પણ હથીઆર વીના મને કાંઇ સુજતુ નથી

ઓખાં—મેહેલના દરવાજા આગળ જઇને એક મોટી ભુગોળ લાવી અનીરૂધને આપે છે:=

પ્રધાન—અરે લુંપટ પાકડા ચરમાં પેસીને શું સંતાઇ રહ્યો છે નીકળ બાહાર તનકી મેં હમણાં ખડક કે ટકા કરી નાંખુ છું ?!

અનીરૂધ=અરે પાપી આવું દુષ્ટ વચન શું બોલે છે, આવ્ય મારી સામે પેહેલાં તારોજ વારોજ છે. એમ કહી ભુગોળ હાથમાં લઇ નીચે ઉતરી હાકોટો કરી સામો થાય છે

અનીરૂધને મારવાને તમામ યોદ્ધાઓ હાથમાં ખડગ, ત્રીસુળ, મુદગર, બંદુક વિગરે હથીઆરો લઇને સામા થાય છે અનીરૂધ પટા ખેલી ભુગોળનડે તમામ હથીઆરોનો નાશ કરતો થકો, ભુગોળ ફેરવીને કેટલાકને છીન ભીન કરે છે. કોઇનો હાથ, કોઇનો પગ, કોઇનું મસ્તક તોડી પાડીને આખા લશ્કરમાં ભંગાણ પાડનો જેમ આકાશમાં તારા ગણમાં ચંદ્ર શોભે, તેની પેઠે દીપવા લાગ્યે! તે વારે અનીરૂધના મારથી કેટલાક મરણ પડ્યા, ને કેટલાક ઘાયલ થયા! કેટલાક દાંતે તરણાં લઇને બચી ગયા! પછી થોડા રહ્યા તે નાશીને બાણાસુર પાસે જઇને પોકાર કરવા લાગ્યા:—

કમાંડર=અરે! આકાશ ડાબા હાથ ઉપર ભુગોળનો એક પ્રહાર વાગ્યો છે તેથી માહારૂ આખુ શરીર જરજર થઇ ગયું છે! મારાથી ચાલવાની પણ શક્તી નથી! બળવંતે અહીંયાં આબાર કેહેવા આવ્યો છું!

સેન્યાપતી—પે! શું છે! આ બધાનાં મોહોડાં કેમ કરમાઇ ગયાં છે—અને પેલા કમાંડર કેમ રડે છે?

સેન્યાપતી—પેલા એકલાએ અમારી બધાની લાજ લીધી!

બાણાસુર—શું તમને ગાળો દીધી કે થયું શું ઝટ કહેતાં!

સેન્યાપતી=ગાળો શું ? બધાને મારીનાખ્યા! અને અમે પેડે ઘણો માર ખાઇને નાશી આવ્યા!

બાણાસુર—હાય હાય! એકલાએ બધાને મારયા?

કમાંડર=એટલા તો શું પણ હું તો ધારૂં કે એવી ચાર ફોજોને એકલો મારી પાડે એવો છે! જે વખત એ સેન્યાના મધ્ય ભાગમા આવીને ભોંગળ ફેરવવા લાગ્યો તે વખત જાણે યમના જોરમાં પડો આ ભેડે તેમ આખા લશ્કરનો ઘાણ કાહાડી નાંખ્યો!

બાણાસુર=અધુર એનો શો ભાર છે—ક્યાં ગયો પ્રધાન?

પ્રધાન—હું પણ જીવ લઇને આવ્યો છું!

બાણાસુર ફીકર નહી હજાંલાખ યોદ્ધા તૈયાર કરી એક દમ એ દુષ્ટને ઘેરીને બાંધી લાવે!!!

પ્રધાન=મહારાજ બધુ તમારૂં કહેવુ ખરૂ છે—પણ તેરો અહંકાર, એક નાના સરખા બાળકે આજ ઉતારયો! એકલાએ બારહજાર યોદ્ધાનો ઘાણ કાહાડી નાંખ્યો.—અરે! મેં તમને પ્રથમજ કહ્યું હતું કે અતી અહંકારે સર્વ નાશતી પામે છે; રાવણે ઘણો હંકાર કરયો તો લક્ષ્મણજીના હાથે વધ પામ્યો, તેમ હવે તારી પણ દશા થવાની છે:—

બાણાસુર=હેં હેં હે! શું કહે છે? એમ કહી મુરછા પામી જમીન ઉપર પડે છે:—

પ્રધાન= વાયરો ફેરી આરાધના વાસના કરી ઉપાડેજે.

બાણાસુર—અરે! પ્રધાન મારૂ નામ બાણાસુર, હું બળી રાજાનો પુત્ર, હજાર હાથનો ધણી=અને તારા જેવો માહ્યી પ્રધાનું છે, આસમે મારી બાજ જાયતો, આ પણ બંનેને ધીક્કાર છે, આથી બળી મરવુતેભલુછે!!!

પ્રધાન-અરે આવું તુચ્છ વચન શું બોલો છો—હુ પોતે જ હમણાંજ તેને બાંધી લાવું છું-એમ કહ્યો ઘણા મોટા મોટા યોદ્ધાઓ લાખોગમે સાથે લઈને પ્રધાન બીજીવાર અનીરૂધ્ધને બાંધવા પોતે ચઢયો તેને ઓખાના મોહેલની ચારે બાજુ જઈને ઘેરો નાંખ્યો.

અનીરૂધ=બારીએ આવી ઓખાના ગળામાં હાથ નાંખીને સર્વ સુભટો દેખે તેવી રીતે બેઠે!

પ્રધાન-અરે! નીર્લજ મનુષ્ય તું દાનવની કન્યાને ચોરીપી વશ કરીને, આવી રીતે નીર્લજ્જ પણાથી બેઠો છે-પણ જો જીવવાની ઇચ્છા હોય તો જલદીમારે શરણ આ-નહીતો હમણાંજ તરૂં મરણ છેદાશે!!!

અનીરૂધ=અરે પાપ આતે શું બોલે છે! કોને શરણ કરવા માગે છે! આવ હવે તારોજ વારો આવ્યો છે! એમ કહી ઉઠે છે.

ઓખા—અરે! આ સમે તમારો ઉગરવાનો કોઈ પણ ઉપાય નથી? સમુદ્રમાં ચારે દિશાએ જેમ જળ જળ દેખાય છે તેમ અહીંયાં સૈન્યા શિવાય ચારે દીશામાં બીજું કાંઈ દેખાતુ નથી, હવે તમો સામા થવાથી ફાવનાર નથી-અરે! આ વખત હું ચીત્રલેહાને બોલાવું કે, જે તમને ઉપાડીને દ્વારીકામાં મુકી આવે.

અનીરૂધ=તું પણ મુર્ખ દીસે છે, આવું બોલવું તને મુઘટ નથી-શું આ સમે હું પાછો હઠું તો મારા કુળને પુરૂં કલંક ન લાગે? તે કરતાં મરવું બેહેતર છે, છોડ મારો હાથ-એમ કહી ભુંગળ હાથમાં લેઈ હેઠો ઉતરે છે.

આખાં.

કારતક મહિને અબળા કેહે છે કંતને, એ રાગ.

હાય હવે શું થાશે મારા કંતને,
ઉગારવાનો નથી હવે ઉપાય જો;
આ પેલા આવે છે યોદ્ધા અતી ઘણા,
ઝગે ભાલા ખડગ તણા ઝબકાર જો.
સુરા પુરા સાથ મળી આવે સહુ,
કરવા મારા કંત તણો સંહાર જો. હાય. ૧
દુષ્ટ પીતા તો દુષ્મનથી અદકો થયો,
કોણ કરે અહીં આવી મારી વાર જો;
ભોગવવું દુઃખ લખ્યુ રે મારા ભાગ્યમાં.
તે કેમ છુટે કરતાં કોડ ઉપાય જો. હાય. ૨
જાવા દે અમને જો અહીંથી જીવતાં,
તો જઇ કરીએ દ્વારીકામાં વાસજો;
નાસંતાં તો પકડી ઠાર કરે મુને,
સમજાવ્યો નવી સમજે મારો બાપ જો. હાય. ૩
કર્મ તણી કાણી તે કો આગળ કહુ,
છોડાવે આ સંકટથી જો કોઇ જો;
જન્મ લગી નવી ભુલું એ ગુણને કદા,
વળી તસ આપુ મુક્તાફળને હેમ જો. હાય. ૪

પણ એ સર્વ કલ્પના મુજ થા કામની,
જબરૂ જુવો બાણાસુરનુ જોર જો;
કર્મ વિના તે કોઇ નવ ભાગી શકે,
માટે સમરૂ મારા મનમા એક જો. હાથ: ૫

અનીરૂધ- જેમ ઘાસના ઢગલામાં અગ્નીનો એક તો જ અંગારો પડેથી ઘાસ બળીને ભસ્મ થઇ જાય છે,તેમ અનીરૂધ બાણાસુરની સેન્યામાં ભુંગળ લઇને પડયો! તેથી લાખો યોધાઓને મારી પાડયા! અને પ્રધાનને પણ પાછો હઠાવી દીધો-ત્યાર પછી ક્રોધે કરીને બાણાસુર પોતે ચઢી આવ્યો તેને દેખીને:-

ઓખાં=ઓ નાથ, ઓ નાથ, હવે તમે જલદી પાછા ફરો-હવે ખસુસ ઉગરવાના નથી! ઓ હજાર હાથવાળો મારો પાપી બાપ આવે છે! અરે-એના પગના ધમકારાથી આખી પ્રથ્વી થર થર થઇ રહી છે! હવે કોઇ રીતે પણ ઉગરવાનો ઉપાય નથી, માટે હમણાં તમે પાછા ફરો-જેથી કોઇ પણ બચાવ થાય!

અનીરૂધ=અરે પ્રીય તું આ શું બોલે છે! આ વખત હું સંગ્રામમાંથી પાછો ફરૂં તો, મારા આખા જાદવંશને એબ લાગે, કદાપી સંગ્રામમાં મરૂં મૃત્યુ થાય તોપણ સારૂ-પણ હું પાછો ફરૂ તે સારૂ નહિ! એમ કહી ભુંગળ ફેરવવા જાય છે.

ઓખાં-(અનીરૂધનો હાથ પકડીને] અરે! તમને આ વખત આટલી બધી કુમતી કેમ થઇ છે, આ સેન્યા દેખીને ઇંદ્ર પણ પાછો હઠે તો તમે શી ગણતીમાંછો

ચાલો આપણા મેહેલમાં હમણાં જઇને બેશીએઃ-

અનીરૂધ—(બાણાંનો હાથ તરછોડીને) ખશ વેગળી શું તું મારૂ બળ નથી જાણતો-તારા જોતાં જોતાં મેં દશ લાખનો તો ઘણ કાહાડી નાંખ્યો-અને તું જો હું બાણાસુર સમેત બધાનો નાશ કરૂંછુ ! એમ કહી બાણાસુરની સામો જાય છેઃ-

બાણાસુર—અરે! ચોર તું પારકા ઘરમાં પેશીને ઉલટો મદ કરે છે-પણ હવે તને છોડવાનો નથી!

અનીરૂધ=હું તો મારા પોતાનાજ ઘરમાં છુ!

બાણાસુર- અલ્યા આંહીયાં તે તારૂં ઘર કોને બનાવ્યું છે?

અનીરૂધ-આ તારી પુત્રીની સાથે મેં લગ્ન કીધું તે મારી સ્ત્રી થઇ છે હવે જે ઘરમાં અમે રત્નાં ભર ચાર ભોગ ભોગવીએ છીએ તે અમારૂંજ છે !

બાણાસુર- (મનમાં આતે કેવો શુરવીર છે, અહો! એ ની હિમતતો અથાગ છે) અલ્યા ખરૂં કહે તું કોના વશમાં પેદા થયો છું?ને તારી જાત કુળ કોણછે?

અનીરૂધ=તારા પિતાને પાતાળમાં ચાંપનારના વંશમાં ઉ ત્પન્ન થયો છું, અને હવે તારા પણ હજાર હાથ છેદવાને હું આવ્યો છું.

બાણાસુર-(મનમાં ખેદ પામીને-અરે! આતો માઠું ભુડું થયું-કૃશ્નના પુત્રે મારી કન્યા વરી, હવે ગમેતેમ થાય તોપણ એને કેદ કરી લેવો જોઇએ, મગર આ લ્યા ચોર-નિર્લજ ! તું મારી સામે કેટલી વાર ટકી શકવાનો છે અલ્યા તારૂં પરાક્રમ હોય તે બતાવ્ય?

બાણાસુર અને અનીરૂધ વચ્ચે માહા ભયંકર યુ

ઇ ચાલ્યુ તેમાં અનીરૂધ્ધ ઉપર તમામ લશ્કર તુટી પડ્યું—ત્યારે કેટલાક યોદ્ધાઓને અનીરૂધ્ધે ભુંગળ વ ડે યમ રાજાને ત્યાં મોકલી દીધા ! પછી એકદમ વાંદરાની પેઠે કુદકો મારીને બાણાસુરના રથ ઉપ ર ભુંગળ ઠોકો દીધી—તેથી બાણાસુરનો રથ ભા ગી ગયો, એટલે બાણાસુર પોતાના નગર તરફ છત્ર લઇને પાછો ફરયો! અને આકુઆળું જોવા લાગ્યો કે રએન ભોંગળ લઇને અહીયાં આવે, એટલામાં પ્રધાન કેહેવા લાગ્યો કે, હે રાજન તમારી પાસે શીવનુ આપેલું ત્રીશુળ છે તે મુકો એટલે એનુ મસ્તક લઇ આવવે—પછી બાણાસુરે ત્રીશુળ મુકયુ, તેવારે અનીરૂધે માહાદેવનું સ્મરણ કરી બે હાથ જોડ્યા—તેથી માંથુ નહી છેદતાં ત્રી શુળના પ્રભાવે અનીરૂધ્ધ બંધાઇ ગયો—અને ધબ લઇને જમીન ઉપર પડ્યો!!! તે જોઇને ઓખાં ઘ ણું રૂદન કરવા લાગી:—

ઓખાં.

પીઉ મેલો પરદેશ ગયાની વાત જો, એ રાગ.

માહા દુઃખમાં નાંખીરે માહારા કંતને,
પાછો વળીઓ મારો પાપી બાપ જો;
નાથ તણું દુઃખ દેખી તન તાપે બળે,
કાળજડું ને કડકડ માટું થાય જો. ૧
કોઇ જઇ સમજાવો મારા બાપને,
જેમ તેમ કરીને છોડે મારો નાથ જો;
ચીત્રલેખા પણ સમજાવી પાછી ફરી.

પણ નથી માને પાપી મારો બાપ જો. ૩
ઓ પેલા અન્યાય કરે છે અતી ઘણો,
મારે જાઝા ગડદા મુકી પેટ જો;
બંધન તે બાંધ્યાં છે બહુ બળ વાપરી,
નથી નીકળતો મુખ માંહેથી સાસ જો. ૪
પ્રાણપતીની દુરદશા દેખી હવે,
નથી ખમાતું મુજતે તેહ લગાર જો'
શું કરવું જીવીને આ સંસારમાં.
કંથ દુઃખે દુઃખણીને મરવું હાલ જો. ૫
ઓ પેલા આવે છે પાછા મારવા,
રખે ન છેદે મસ્તક એ ચંડાળ જો;
એમ વિલપતી ઓખાં પતી પાસે ગઇ,
તતખીણ તેને પણ ત્યાં બાંધી તુર્ત જો. ૬

અનોરૂધને બાંધેલો જોઇને ઓખાં રૂદન કરતી તેની પાસે ગઇ તેવારે બાણાસુરના હુકમથી બંનેને સજડ બાંધીને ઓખાના મેહેલમાં કેદ કરી રાખ્યાં, અને બાણાસુર પોતાના નગરમાં ગયો.

ઓખાં-લલીતછંદ

અરર હાયરે શું થશે હવે,
મુજ થકી પીઉ દુઃખ અતી ખમે;
દુઃખ માહરૂં કયાં જઇ કહું,
દેખી નાથને હું બળી રહું.
અરરં હાયરે આતે શું થયું,
શીર માહરે આભલું પડયું;
અરે આ મને કમ ઓઠરી, ૬

રાજ્ય મારૂં તાહારી ખરી.
વેગે આવીને પુત્ર છોડવો,
બાણ રાયનો ટેક તોડવો.

નારદ = ઓખાંને તથા અનીરૂધને બંદીખાને પડેલાં જોઇને ત્યાં નારદ મુની આવી કેહેવા લગ્યા, અરે તમે જરા પણ ગભરાશો નહી હું જલદી દ્વારીકા જઇને કૃશ્નને ખબર કરૂં છું. (મનમા) "જોવાની તો મજા થશે, કેમકે અનીરૂધને છોડાવવાને કૃશ્ન આવશે=ત્યારે મહાદેવ પણ બાણાસુરની તરફથી સામે થશે એટલે બાંનેનું યુદ્ધ જોવાની મજા પડશે માટે જલદી કૃશ્નને ખબર કરૂં" હું જાઊં છું તાકીદ જઇને શ્રી કૃશ્ન અહીયાં મોકલુંછું જાયછે

પ્રવેશ ૧૩ મો.

(સ્થળ દ્વારીકાંનગરી કૃશ્નની કચેરી

નારદ—જેનારાયણ, જેનારાયણ, જેનારાયણ, વાસુદેવહરે

કૃશ્ન = આહો! અહો! ધન્યભાગ્ય, નારદમુની પધારયા (આસન આપે છે ને નારદ બેસે છે) આપનું પધારવું જોઇને મને ઘણો આનંદ થાય છે.

નારદ = આજકાલ તમારો ચેરો ઉદાસ કેમ જણાય છે?

કૃશ્ન— અહો નારદમુન્ય, અમારા મેહેલમાં એક આશ્ચર્યની વાત બની છે! ને કદી પણ ન બનવાયોગ્ય બનાવ બન્યો છે!

નારદ— એવો શો ન બનવા જેવો બનાવ બન્યો છે?

કૃશ્ન—મારા મદનુંવનના પુત્ર અનીરૂધને કોઇ અપહર છુ

ડાવીને લઇ ગયું છે! તેની ઘણી શોધ કરી તોપણ તેની કાંઇ પતો લાગતો નથી!

નારદ હું તેને માટે તો તમારી પાસેજ આવ્યો છું! અનીરૂધ્ધને તો રાજા બાણાસુરે કેદ કરયો છે!!!

કૃષ્ણ= શા માટે!

નારદ- બાણાસુરની પુત્રી ઓખાએ તેની સાથે સ્વપ્નામાં લગન કીધું હતુ તેથી તેનો વિજોગ મટાડવા પ્રધાનની પુત્રી ચીત્રલેખા તેને અધર ઉડાવીને ઓખાં પાસે લઇ ગઇ! ત્યાં બંનેનુ લગન થયુ-ને વાત બાણાસુરના જાણવામાં આવેથી તમારૂ કુળ નીચુ છે વિગરે દેશાભાવથી તેણે લડાઇ કરી અનીરૂધ્ધને કેદ કીધો છે, હે કૃષ્ણ હમણાં તે અસુરો અનીરૂધને માહા દુઃખ દે છે-માટે ત્વરાથી તમે તેને છોડાવો. નહીતો ખચીત તે મરણ પામશે.

કૃષ્ણ =અરે નારદમુની આતે તમે ખરૂં કહોછો કે ખોટું શુ તમે નજરે જોયું છે!

નારદ—હું બધુ જોઇજને અહી આવ્યો છુ:-

કૃષ્ણ= ત્યારે એ બધું કર્તવ્ય તમારૂં હશે-જ્યાં ત્યાં ટંટા બખેડા ઉભા કરવાનું હમેશા તમારૂંજ કામ છે

નારદ—જ્યારે તમારૂં સારૂ કહ્યું ને વળી ખબર કેહેવા આવ્યો ત્યારે ઉલટી શરપાવમાં જુતીઓ આપવા જેવું કરો છો.-

કૃષ્ણ= હું કાંઇ તમારા ઉપર ગુસ્સો કરતો નથી પણ હમેશ તમે જ્યાં ત્યાં પાસે રહીને રમખાન તો મચાવો છો:-

નારદ—સપાટા પછે મારને કૃષ્ણમણ્ણાં જે કરવાનું છે તેતો કરો!

કૃષ્ન=અરે સૈન્યાપતી હાજર છે?

સૈન્યાપતી– હાજર જીનાબ:-

કૃષ્ન– તમામ સૈન્યા તયાર કરો.

સૈન્યાપતી =બહુ સારૂ હથીયાર વિગરે સજાઈ કરવા જાય છે

સૈન્યાપતી– (કૃષ્ન) માહારાજ આપના હુકમથી સઘળુ સૈન્ય તૈયાર કરયુ છે હવે આપનો શો હુકમ છે?

કૃષ્ન--સોણીતપુરની સીમમાં જઇને પડાવ નાંખો અને હું પણ પાછળ આવું છું.

સૈન્યાપતી = જાણે છું (જાય છે)

તમામ સૈન્યા સોણીતપુરના ચિમાડાની લગભગ જઇને પડાવ નાંખ્યો ત્યાં કૃષ્ન પણ આવી પોહોચ્યો.

પ્રવેશ ૧૪ મો

સ્થળ શોણીતપુરની શીમ

કૃષ્ન તથા તેની સૈન્યા, વિગરે,

કૃષ્ન=(પોતાના એક હુંશીયાર દુતને શિખવીને) પ્રથમ બાણાસુર પાસે મોકલે છે:-

દુત—(ધીરા વેગે ચાલતો બાણાસુરની કચેરીમાં જઇને) કહે છે:-

હે બળીરાજના પુત્ર બાણાસુર તુ સાંભળ, આખી પ્રથવીને વિષે જેની આણ ફરે છે, એવા શ્રી કૃષ્ન ભગવાને માહારો પાસે તને કેહેવરાવ્યું છે:-

બાણાસુર = અલ્યા જલદી બોલ્ય? તારા ધરણીઆએ શું કહ્યું છે! અને તે ક્યાં છે?

દુત=ક્યાં છે તેની તને હમણાંજ ખબર પડશે પણ જ
રા કાન દઈને સાંભળ !

બાણાસુર=શું કૃશ્ન અહીં આવ્યો છે ?

ચોપદાર=આપ શ્રા નગરથી ગાઉ દોઢ ગાઉને આશરે હ
જારો યોદ્ધા આવીને પડયા છે !

બાણાસુર=અરે ! શીવ ! શીવ ! એ ગોવાળીઓજ આ
વ્યો હશે, પ્રધાન તરફ હવે કેમ કરીશું ?

પ્રધાન--તમે આ દુત કહે તેતો સાંભળો પછી આપ
ણે જે વિચાર કરવાનો હશે તે કરીશું:-

બાણાસુર-(દુતને) અલ્યા કહે તારા કરશનીએ શું કહ્યું છે?

દુત-પુર્વે તારા પીતા બળીરાજાને અમે પાતાળમાં આંપ્યો
છે તેની તો તને ખબર છે ! તથાપિ માહાદેવના
આપેલા હજાર હાથના ગર્વ કરીને, તુ ઉન્મત થ
યો છે ! તેં મારા પુત્રને કેદ કીધો છે તેથી હું ત
ને જીવતો મુકવાને ચાહાતો નથી ! તથાપી તુંઅ
મારો સબંધી થયો છે. માટે તને જીવવાની આશાહો
ય તો તારી પુત્રીને પબ્લીક રીતે મારા કુંવર અનારૂ
ધની સાથે, ખુશીથી પરણાવી આપ. જેથી તારૂં કે
રાજ થશે !

બાણાસુર=અલ્યા દુત તુ અહીંયાથી જલદીથી જા !
અને તારા કરશનીયાને કહે- હું ત્યાં જલદીથી યુ
દ્ધ કરવાને આવું છું ! અલબત એ ગોવાળીઓ
મને શું કરવાનો છે ! [પગ પછાડીને) હમણાં
એની બધી સેન્યા એક ખોબા વારમાં ઉડાવી દઉ
છું ! (પ્રધાન તરફ) આપણું બધુ સેન્ય તે

પાર કરો:—

પ્રધાન=બહુ સારૂં જાય છે:

પ્રધાન સૈન્યા તૈયાર કરીને, બાણાસુર પાસે આવ્યો

બાણાસુર—કેમ બધા યોદ્ધાને તૈયાર કર્યા ?

પ્રધાન—મહારાજ. કુંડએક હથીઆર બંધ તૈયાર કર્યા છે.

બાણાસુર—(પ્રધાનને) બધી સૈન્યા આગળ કરો હું આવું છું. (જાય છે)

બાણાસુર—(કૃષ્ણને) અરે ગોવાળીઆ શું તું મને નથી જાણતો! આવ મારી સામે; નિશ્ચે, નિશ્ચે જ, ક્ષણમાંજ તને યમપુરીમાં વીદાય કરૂં છું ?

કૃષ્ણ અરે પાપ ! આવું દુષ્ટ વચન, શું એક વાર તારા બાપને પાતાળમાં ચાંપ્યો છે. તે તું ભુલી ગયો ? આજ હવે તારો વારોજ આવ્યો છે !

બાણાસુર—અરે નીચ ! તું ચોરી કરીને ઉલટો અન્યાય કરે છે, ત્યારે તું ભગવાનીઓ તે શાનો. પારકી સ્ત્રીઓનું હરણ કરવું ! ને વળી ભગવાનીયા થઇને બેઠા ! આવ નાપાક મારી સામે !

કૃષ્ણ—તું વધારે વાત કરવી જવાદે- તારી મુરજી હોય તો યુદ્ધ કર, નહીં તો તારી કંન્યા ખુશીથી પરણાવીને મારો કુંવર ગાઢે સ્વાધીન કર !

બાણાસુર—કંન્યા પરણાવાની વાત તું ભુલી જા અને યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થા !

બંને જણ સામ સામી યુદ્ધ કરવા લાગ્યા, તે વખત આખી પૃથ્વી મેઘની પેઠે ગર્જના કરવા લાગી તેઓના યુદ્ધમાં બીજા હજારો યોદ્ધાઓ કુદ

શાઓને મરવા લાગ્યા ! "જેમ વગડાઉ પાડા જંગ લમાં લડે છે તે વખત નાના મોટાં ઝાડો કચડા ઇ જાય છે તેમ મનુષ્યો ઘોડાઓ, વીગરે પ્રાણી ઓનો કચ્ચરઘાણ નીકળવા લાગ્યો" ઘણી વાર આવી રીતે યુદ્ધ થયા પછી કૃષ્ણે બાણાસુરના હજાર હાથ કાપી નાંખ્યા !!! તે વારે બાણાસુર માહા દેવપાસે જઇને કહેવા લાગ્યો આ શીવજી હાથ શુ કરૂ ! ? પેલા કરશનીઆએ તમારા આપેલા હાથ કાપી નાંખ્યા

માહાદેવ =(હાથમાં ત્રીસુળ લઇને) તું ઉભો રહે; હું માહારી સેન્યા તૈયાર કરીને આવું છુ ! એ ગો વાળીયાનો શો ભાર છે.

પછી માહાદેવે ભુત પ્રેત વીગરેને બોલાવી પો તાના ગણપતી પુત્ર વીગરેને સાથે લઇને કૃષ્ણના સામે યુદ્ધ કરવા આવ્યા:--

માહાદેવ—અરે ગોવાળીઆ તેં મારા આપેલા હાથનું છેદન કર્યું તે કાંઇ ઠીક કર્યુ નથી !

કૃષ્ણ—જરા સભાળીને બોલ કે ગોવાળીઓ, ને તું સ મોટીઓ;

માહાદેવ—હું તો સમોટીઓ છુંજ પણ તારી પેઠે પાર કી સ્ત્રીઓની સાથે વીભીચાર તો નથી કરતો ! !

કૃષ્ણ--અલ્યા શંકરીઆ ! તું શું બકે છે વારા જેવાન ફટના કહેવાથી શું હું નીરમળ અને નીશ્કલંક છુ વાનો છું કે શું, ભીખના માગનારા, તારા ઘરમાં ખાવા તો મળતું નથી જેને આ બીચારા બળદ

ની ઉપર તો ભાર ભરયો છે- આજ્ઞ નફટ મારી સામે વધારે નહીં બોલતો !!

માહાદેવ=અટલા છીનાળવા ! તારી પેઠે રીંછડીને તો નથી પરણ્યો ! વળી ઝાડવું જે તુળશી તેને તો નથી પરણ્યો ! આ વિભોચારી જરા તારા કરયો વીચારી જો ! તારા જેવો વીભીચારી તે કોણ હશે કે- રીંછડી પણ ન મુકી એમ કહી (હાથમાં ત્રીસુળ લઇને) કૃશ્નની ઉપર ક્રોધ કરીને મારે છે.

કૃશ્ન=માહાદેવનું ત્રીસુળ આવતું જોઇને પોતે તેની સામે પોતાનું ચક્ર મુકી દીધું !

ચક્ર અને ત્રીસુળ માંહો માંહ્ય યુદ્ધ કરવા લા ગ્યાં તેમજ એક એકની સાગે મોહાટા નામાંકીત યોદ્ધાઓ યુદ્ધ કરવા લાગ્યા તેથી આખી પથવી ધમ ધમાટ થઇ રહી ! અને આખી સેન્યામાંહી લોહીની નદીઓ વેહેવા લાગી એ બધી હકીકત બ્રહ્માના જાણવામાં આવી.

બ્ર. સ્ત્રી.--(બ્રહ્માને) પ્રાણનાથ આ વખત તમે એક માહા પુન્યનું કામ કરવાને તૈયાર થાઓ, કેમકે નારદની ખટપટથી હમણાં કૃશ્ન અને માહાદેવ વચે મોટું યુધ ચાલે છે તેમાં બંને જણ નીરદય અને ઘાતકીની પેઠે લાખો યોદ્ધાઓને પ્રાણ રહીત કરે છે તેઓને કોઇ વારી શકતુ નથી માટે તમે ત્વારાથી ત્યાં જઇને બંનેનું સમાધાન કરો.

બ્રહ્મા--નારદ હમેશા જયાં ત્યાં ટંટાજ કરાવતો ફરે છે વારૂ તેં મને તે બાબત સુચના કરી તે બહુ સા

રૂ થયુ છું હમણાંજ ત્યાં જઇને ટંટો ચુકાવું છું પછી બ્રહ્મા રણભુમીમાં આવીને ઉભા રહ્યાં.

કૃષ્ન=(બ્રહ્માને જોઇને) આપનું પધારવું એકા જોઇને હું આશ્ચર્ય પામુ છું.

બ્રહ્મા---તમારા સંગ્રામની ખબર જાણી હું ત્યરાથી અહીંયાં આવ્યો છું માટે તમે સંગ્રામ બંધ કરો નહીં તો તમારે માથે પાપ બેથશે.

માહાદેવ—અમારે શું એતો પેલા અનીરૂધ અને બાણા સુરને માથે છે ને વળી ખરેખરતો નારદને માથેછે

નારદ--(માહાદેવને) મારે શું તમે જ્યારે બાણાસુરને હજાર હાથ આપ્યા ત્યારે ઉન્મત થયો કેની! માટે બધુ પાપ તમારે માથે ને બાકીનું કૃષ્નને માથે મારે તો લેવા દેવા નહીં.

બ્રહ્મા---હવે બધી ઇતરાજી રેહવા દો એમ કહી માહાદેવ ને કૃષ્ન બંનેના હાથ મેળાવે છે, પછી સમાધાનીનો બાવટો ઉડાવી બધા એક મોટા તંબુમાં બેસે છે.

માહાદેવ-અલ્યા બાણાસુર જ્યારે મે તને હજાર હાથ આપ્યા ત્યારે અત્યંત ઉન્મત થઇને મારી સાથે વઢવા આવ્યો ને છેવટ આ મોટો રમખાંન મચાવ્યો તેમાં શું ફાયદો કાહાડ્યો ! કેમ ? હજી યુદ્ધ કરવાની હુંશ રહી છે

બાણાસુર- (નારે બાપજી) હવે તે શું કરૂં, હજાર હાથ ગયા, લાજ ગઇ માર ખાધો માટે હવે તો કાંઇ કરવું નથી તમે કહો તેમ કરૂં.

માહાદેવ=તારા શેવકોને મોકલી ઓખાં ને અનીરૂધ બ
નેને પાલખીમાં બેસરાવી અહીંયાં લાવ.

બાણાસુર-(કપાળે હાથ દઈને) બહુ સારૂ તેમજ કરૂંછું,
પ્રધાન જાઓ માહાદેવજી કહે તેમ કરો.

પ્રધાન જાય તેને માન સહીત સભામાં બોલાવે છે.

કૃશ્ન- એમ નહીં, પણ બાણાસુર પોતે તેની મેળ રીતી
સર લગ્ન કરાવી કન્યાદાન આપે!

માહાદેવ- તેમજ કરવાનું છે, બાણાસુર કેમ કન્યાદાન
દેઈશ કે?

બાણાસુર- હજાર વખત હા કહુંછું.

પછી અનીરૂધને ઓખાનું ત્યાં વીધી પ્રમાણે
લગ્ન થયું તે વાર પછી એક બીજાનો સાથે સ્નેહ
કરી સઘળો કજીયા મટાડી, પ્રથમ જ પોતાને સ્થાન
કે ક્યા, કૃશ્ન અને માહાદેવ બને હળીમળીને ખુ
શી થયા, પછી માહાદેવ મહાલયમાં ગયા ને કૃ
શ્ન દ્વારીકામાં ગયા ત્યાં અનીરૂધ ઓખાની સાથે
મઝા ઉડાવવા લગ્યો, બાણાસુર સોણીતપુરમાં જ
ઈને પોતાનું રાજ્ય કરવા લગ્યો.

સમાપ્ત